

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

સી.એ. ૫૩૨૨ ઓફ ૨૦૦૫

[૨૦૧૨] ૩ એસ.સી.આર. ૭૨૦

લેખા મહાનિયંત્રક, એમ.પી.

વિ.

એસ.કે. દુબે અને અન્યએક.

(સીવીલ અપીલ નં. ૫૩૨૨ / ૨૦૦૫)

૨૯ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૨

[આર.એમ. લોઢા અને એચ.એલ. ગોખલે, ન્યાયમૂર્તીશ્રી]

ઉપભોક્તા સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬ – કલમો ૧૬(૨), ૩૦(૨), ૩૧, ૨(જે), ૨(એન) – નિવૃત્ત વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને રાજ્ય ઉપભોક્તા વિવાદ નિવારણ આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા – રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે ૪ વર્ષ, ૧૦ મહિના અને ૨૨ દિવસ સેવા બજાવી – જણાવેલ અનુવર્તી અવધિ માટે પેન્શન – હકદારિતા અંગે – રાજ્યના નિયમોમાં પેન્શન મંજૂર કરવા માટે તે અંગે કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈના અભાવે, શું રાજ્ય સરકાર માટે કાર્યપાલક આદેશ દ્વારા એવી જોગવાઈ કરવી ખુદ્દી હતી કે સામાવાળા દ્વારા રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલ સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા તરીકે ગણવામાં આવશે – ઠરાવ્યું: મતભેદને ધ્યાનમાં રાખીને, મુદ્દો વિશાળ ખંડપીઠને સોંપવામાં આવ્યો – વિશાળ ખંડપીઠને સંદર્ભ – મધ્ય પ્રદેશ ઉપભોક્તા સંરક્ષણ નિયમો, ૧૯૮૭ – નિયમ ૬ – ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦ – અનુચ્છેદ ૧૬૨.

વર્તમાન અપીલમાં વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થયેલો પ્રશ્ન એવો હતો કે પ્રથમ સામાવાળા, જેઓ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે નિવૃત્ત થયા બાદ મધ્ય

પ્રદેશમાં રાજ્ય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે આશરે ૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિનાના ગાળામાં કાર્યરત રહ્યા હતા, તેમને આ અનુવર્તી ગાળાને માટે પેન્શન મેળવવાનો હક હતો કે કેમ, જ્યારે ગ્રાહક સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા મધ્ય પ્રદેશ ગ્રાહક સંરક્ષણ નિયમો, ૧૯૮૭માં તે બાબત માટે કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈ ન હતી; અને રાજ્યના નિયમોમાં કોઈ સ્પષ્ટ નિયમના અભાવે, મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યને કાર્યપાલક આદેશ તારીખ ૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૨ દ્વારા એવી જોગવાઈ કરવી ખુદી હતી કે નહીં કે સામાવાળાએ રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે આપેલી સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા તરીકે ગણવામાં આવશે.

વિષયને વિશાળ પીઠ સમક્ષ સંદર્ભિત કરતાં, અદાલત

ઠેરવ્યું: લોધા, ન્યાયમૂર્તીશ્રી મુજબ:

૧.૧. સામાવાળાને ચૂકવવાપાત્ર પેન્શનની ગણતરીના હેતુસર તેમની ભિન્ન સેવાઓ, એટલે કે વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની સેવા અને રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા, એકત્રિત કરી શકાતી નથી. સામાવાળા માત્ર વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે તેમણે તે હેસિયતમાં બજાવેલી અવધિ માટે જ પેન્શન મેળવવા હકદાર છે. ત્યારબાદ તેમના દ્વારા રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલી સેવા ભારતના સંચિત નિધિ પર ભારિત કરી શકાતી નથી. વડી અદાલતમાં સામાવાળાએ આ સ્થિતિનો વિવાદ કર્યો ન હતો, તેમજ આ અદાલત સમક્ષ પણ તેનો વિવાદ કરવામાં આવ્યો નથી. [પેરા ૨૧] [જજ૧-એ-સી]

૧.૨. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય સરકારે ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની કલમ ૩૦ ની ઉપકલમ (૨) દ્વારા પ્રદાન કરાયેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, તેમાં ઉલ્લેખિત વિષયો બાબતે, જેમાં કલમ ૧૬(૨) પણ સમાવેશ પામે છે, રાજ્યના નિયમો ઘડ્યા છે. તે મુજબના મધ્ય પ્રદેશ ગ્રાહક સુરક્ષા નિયમો, ૧૯૮૭ ના નિયમ ૬ માં રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોના વેતન તથા અન્ય ભથ્થાં અને સેવાની શરતો અને નિયમો અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. ઉક્ત નિયમમાં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા ગણાશે અને તેથી, રાજ્ય સરકાર દ્વારા તા. ૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૨ ના રોજ જારી કરાયેલા કાર્યાલય આદેશમાં એવો અર્થ દર્શાવવામાં આવ્યો હોવા છતાં કે સામાવાળાએ રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલી સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા હતી, સામાવાળાને રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલી સેવા માટે કોઈપણ પેન્શન મેળવવાનો હક નથી. નિયમ ૬ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમાં રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની સેવાને પેન્શનપાત્ર સેવા બનાવવાની કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી. આ બાબતમાં રાજ્યના નિયમો સંપૂર્ણ મૌન છે. [ફકરા ૨૩, ૩૦] [૭૪૧-જી-એચ; ૭૪૨-એ-બી; ૭૪૬-એચ; ૭૪૭-એ]

૧.૩. બંધારણની જોગવાઈઓના આધીન રહીને, રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તા એવા વિષયો સુધી વિસ્તરે છે કે જેઓ બાબતે રાજ્યના વિધાનમંડળને કાયદા બનાવવાની સત્તા છે. બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬૨ માં આ જ જોગવાઈ કરવામાં

આવી છે. અન્ય શબ્દોમાં, રાજ્યની કાર્યપાલકની કાર્યપાલક સત્તા રાજ્યના વિધાનમંડળની સત્તા જેટલી જ વ્યાપક છે. [પરા ૩૧] [૭૪૭-સી]

સંત રામ શર્મા વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૯૧૦: ૧૯૬૮ એસ.સી.આર. ૧૧૧; લલિત મોહન દેવ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૧૯૭૩ (૩) એસ.સી.સી. ૮૬૨; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ અન્ય વિ. સેન્ટ્રલ ઇલેક્ટ્રિકલ એન્ડ મિકેનિકલ એન્જિનિયરિંગ સર્વિસ (સી.ઈ.ઁએમ.ઈ.એસ.) ગ્રુપ ‘એ’ (ડાયરેક્ટ રિફ્રૂટ્સ) એસોસિયેશન, સી.પી.ડબલ્યુ.ડી. એન્ડ અન્ય (૨૦૦૮) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૪: ૨૦૦૭ (૧૧) એસ.સી.આર. ૮૬૩ – સંદર્ભિત.

૧.૪. કલમ ૧૬(૨) માં સમાવિષ્ટ વૈધાનિક જોગવાઈ એકદમ સ્પષ્ટ છે. તેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે રાજ્ય આયોગના સભ્યોને ચૂકવવાપાત્ર વેતન અથવા માનધન અને અન્ય ભથ્થાં, તેમજ તેમની સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો, રાજ્ય સરકાર દ્વારા જે રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા રહેશે. ‘સભ્ય’ શબ્દમાં રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષનો પણ સમાવેશ થાય છે. પેન્શન સેવાની શરત બનાવી શકાય છે તે અંગે કોઈપણ પ્રશ્નની ગુંજાઈશ નથી. કલમ ૧૬(૨) માં આવેલ ‘રાજ્ય સરકાર દ્વારા જે રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવે’ એવા

શબ્દપ્રયોગના અર્થ અંગે, કલમ ૧૬(૨) માં આવેલ ‘રાજ્ય સરકાર દ્વારા જે રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવે’ એવા શબ્દપ્રયોગને, જો કોઈ હોય તો, રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવે એમ વાંચવો જરૂરી છે. આ જ ઉક્ત શબ્દપ્રયોગનો સાદો અર્થ છે. જો સંસદનો આશય એવો હોત કે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોના વેતન અથવા માનધન અને અન્ય ભથ્થાં તેમજ સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો રાજ્ય સરકાર દ્વારા કલમ ૩૦(૨) હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બનાવવામાં આવેલા નિયમોમાં જ અને અન્ય કોઈ રીતે નહીં એવી જોગવાઈ થવી જોઈએ, તો કલમ ૧૬(૨) ની જોગવાઈ આ રીતે હોત કે, “રાજ્ય આયોગના સભ્યોને ચૂકવવાપાત્ર વેતન અથવા માનધન અને અન્ય ભથ્થાં, તેમજ તેમની સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો, રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો અનુસાર જ રહેશે”. ‘શેલ બી સય’ શબ્દો પછી આવેલ ‘એઝ મે બી પ્રિસ્ક્રાઈબ્ડ’ એવો શબ્દપ્રયોગ વિધાનમંડળના આ આશયને સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે ‘મે’ શબ્દ સૂચનાત્મક છે અને ‘એઝ મે બી પ્રિસ્ક્રાઈબ્ડ’ એવો શબ્દપ્રયોગનો અર્થ ‘જો કોઈ હોય તો’ એવો થાય છે. [પરિષ્દેદ ૩૫ અને ૩૬] [૭૪૮-સી-એચ; ૭૪૯-એ]

ઓરિસ્સા રાજ્ય (પ્રદૂષણની નિવારણ અને નિયંત્રણ) બોર્ડ વિ. ઓરિએન્ટ પેપર મિલ્સ અને અન્ય (૨૦૦૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૨૧: ૨૦૦૩ (૨)

એસ.સી.આર. ૭૪૧; સુરીંદર સિંહ વિ. કેન્દ્રીય સરકાર અને અન્ય (૧૯૮૬) ૪
એસ.સી.સી. ૬૬૭: ૧૯૮૬ (૩) એસ.સી.આર. ૯૪૬; ટી. કાજુ વિ. યુ.
જોર્માનિક સિયમ અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૨૭૬: ૧૯૬૧
એસ.સી.આર. ૭૫૦ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧.૫. રાજ્યની કાર્યકારી સત્તા સંબંધે, એવી પરિસ્થિતિમાં જ્યાં નિયમો બનાવવા માટે રાજ્ય સરકારને સોંપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય પરંતુ અમુક પાસાઓ અંગે એવા નિયમો મૌન રહેતા હોય, છતાં તે પાસાઓ અંગે નિયમો બનાવવાની સત્તા રાજ્ય સરકાર પાસે હતી, અને એવી પરિસ્થિતિમાં જ્યાં તેને સોંપવામાં આવેલી સત્તાના ઉપયોગમાં કોઈ નિયમો બનાવવામાં જ આવ્યા ન હોય, કાનૂની સ્થિતિમાં કોઈ ફરક નથી. કલમ ૩૦(૨) હેઠળ કલમ ૧૬(૨)માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકવા માટે રાજ્ય સરકારમાં નિહિત સત્તા, કલમ ૧૬(૨) હેઠળ આવરી લેવાયેલા એવા વિષયો બાબતે, જેઓ માટે તેની દ્વારા કોઈ નિયમો બનાવવામાં આવ્યા નથી, જોગવાઈ કરવાની તેની કાર્યકારી સત્તાને દૂર કરતી નથી. રાજ્ય સરકાર દ્વારા આવી સત્તાનો ઉપયોગ, સ્પષ્ટપણે, સંવિધાનિક જોગવાઈઓ સાથે અથવા કલમ ૧૬(૨)ની કાયદેસરની જોગવાઈ સાથે અથવા તેની દ્વારા બનાવવામાં આવેલા રાજ્યના નિયમો સાથે અસંગત હોવો જોઈએ નહીં. વર્તમાન કેસમાં, તા. એપ્રિલ ૫, ૨૦૦૨ના આદેશ

જારી કરીને રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ સત્તાનો ઉપયોગ આવા કોઈ દોષથી ગ્રસ્ત નથી. [ફકરો ૩૮] [૭૫૦-સી-એફ]

૧.૬. સંસદ સમક્ષ નિયમો અને વિનિયમો મૂકવા બાબત ફરજિયાત છે કે માત્ર દિશાસૂચક છે, અથવા તેઓ અમલમાં આવવા માટે એવી રજૂઆત પૂર્વશરત છે કે પછી નિયમોના પ્રભાવને આંચ ન પહોંચે તે રીતે આવી રજૂઆત ન થાય તો પણ ચાલે છે કે કેમ, તે અંગે હવે સુસ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ એવી છે કે દરેક મામલો તેની પોતાની પરિસ્થિતિઓ પર અથવા જે અધિનિયમ હેઠળ નિયમો બનાવવામાં આવ્યા હોય તેના શબ્દપ્રયોગ પર આધારિત રહેવાનો છે. આ અદાલતને પ્રતિનિયુક્ત કાનૂન સમક્ષ રજૂ કરવા સંબંધિત જોગવાઈઓના આધારભૂત ધોરણ અને હેતુ અંગે વિચારવાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિના પ્રકાશમાં, જો ૧૯૮૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૧(૨) જોવામાં આવે, તો તેમાં કોઈ પણ પ્રકારની શંકાને સ્થાન રહેતું નથી કે ઉક્ત જોગવાઈ દિશાસૂચક છે. કલમ ૩૧(૨) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતાં રાજ્ય સરકારની નિયમોમાં રહેલી ખામીઓને પૂરી કરવાની કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર સામાન્યતા સુધી જ મર્યાદિત રીતે થઈ શકે છે એવો પ્રસ્તાવ સ્વીકાર્ય બની શકતો નથી. [ફકરા ૪૧, ૪૨ અને ૪૩] [૭૫૧-સી-ડી; ૭૫૨-સી-ડી]

હુકુમ ચંદ વગેરે વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (૧૯૭૨) ૨ એસ.સી.સી. ૬૦૧; એમ/એસ. એટલસ સાયકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય (૧૯૭૯) ૨ એસ.સી.સી. ૧૯૬: ૧૯૭૯ (૧) એસ.સી.આર. ૧૦૭૦; જાન મહંમદ નૂર મહંમદ બેગબાન વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૬૬) ૧ એસ.સી.આર. ૫૦૫; નરેન્દ્ર કુમાર અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (૧૯૬૦) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૫ – સંદર્ભિત.

કેઈઝ ઓન સ્ટેટ્યુટ લો, સેવનથ એડિશન – સંદર્ભિત.

૧.૭. રાજ્ય સરકારને ૧૯૮૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) માં જોગવાઈ કરાયેલા વિષય/વિષયો અંગે, જ્યાં રાજ્યના નિયમો એવા કોઈ વિષય પર મૌન હોય, ત્યાં કારોબારી આદેશ અથવા વહીવટી સૂચનાઓ જારી કરવાની સત્તા છે. ૧૯૮૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૨) અથવા કલમ ૩૧ માં એવું કશું નથી કે જે રાજ્ય કમિશનના પ્રમુખ અને સભ્યોની પેન્શનપાત્ર સેવાને લગતા મુદ્દે કારોબારી આદેશ અથવા વહીવટી સૂચનાઓ જારી કરવાની રાજ્ય સરકારની સત્તાને સીમિત કરે, ભલે રાજ્યના નિયમો ઘડવામાં આવ્યા હોય, પરંતુ એવા નિયમો પેન્શનપાત્ર સેવાના પાસા અંગે મૌન હોય. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો,

રાજ્ય કમિશનના પ્રમુખ અને સભ્યોની પેન્શનપાત્ર સેવાને લગતી કોઈ જોગવાઈ રાજ્યના નિયમોમાં ન હોય તેવી સ્થિતિમાં, રાજ્ય કમિશનના પ્રમુખની પેન્શનપાત્ર સેવા અંગે કારોબારી આદેશ અથવા વહીવટી સૂચનાઓ જારી કરવામાં રાજ્ય સરકાર માટે કોઈ પ્રતિબંધ નથી. [ફરો જજ] [૭૫૩-ડી-જી]

૧.૮. પ્રતિસાદકર્તાની રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ પદ પરની સેવાકાળને પેન્શન માટે ગણતરીમાં લેવા બાબત મધ્ય પ્રદેશ સરકાર દ્વારા તા. એપ્રિલ ૫, ૨૦૦૨ના જારી કરાયેલા મંજૂરી આદેશ અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, તે આદેશ કલમ ૧૬(૨)માં સમાવિષ્ટ કાયદાકીય જોગવાઈ અને રાજ્યના નિયમો સાથે અસંગત ન હોવાથી, નિમણૂકની શરતો અને નિયમો અનુસાર પ્રતિસાદકર્તા રાજ્ય સરકાર પાસેથી પેન્શન મેળવવા હકદાર હતો એવો વડી અદાલતનો અભિપ્રાય દોષારોપણયોગ્ય ગણાવી શકાય તેમ નથી. વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે નોંધ્યું હતું કે પ્રતિસાદકર્તા રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે તેણે બજાવેલી સેવાઓ અંગે, તા. એપ્રિલ ૫, ૨૦૦૨ના આદેશમાં જે હદ સુધી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, તે હદ સુધી રાજ્ય સરકાર પાસેથી પેન્શન મેળવવા હકદાર હતો. સ્પષ્ટ છે કે આવી સેવાને પ્રતિસાદકર્તાની વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની સેવા સાથે સંયુક્ત ગણવામાં આવશે નહીં અને તેનો ભાર ભારતની સંકલિત નિધિ પર મૂકવામાં આવશે નહીં. [પેરા ૪૫] [૭૫૨-એચ; ૭૫૩-એ-સી]

જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય. (૨૦૦૩) ૭ એસસીસી ૭૨૬: ૨૦૦૩ (૧) સપ્લ. એસસીઆર ૨૮૬; સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ વિ. સિંધારા સિંહ અને અન્ય. એઆઈઆર ૧૯૬૪ એસસી ૩૫૮; ચંદ્ર કિશોર ઝા વિ. મહાવીર પ્રસાદ અને અન્ય. (૧૯૯૯) ૮ એસસીસી ૨૬૬: ૧૯૯૯ (૨) સપ્લ. એસસીઆર ૭૫૪; શિન-એટ્સુ કેમિકલ કો. લિ. વિ. અક્ષ ઓપ્ટિક્સાઈબર લિ. અને અન્ય. (૨૦૦૫) ૭ એસસીસી ૨૩૪: ૨૦૦૫ (૨) સપ્લ. એસસીઆર ૬૯૯; તમિલસેલ્વન વિ. સ્ટેટ, ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ, તમિલ નાડુ દ્વારા પ્રતિનિધિત (૨૦૦૮) ૭ એસસીસી ૭૫૫: ૨૦૦૮ (૧૧) એસસીઆર ૮૮૮; બાર કાઉન્સિલ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. એમ. વી. દાભોળકર અને અન્ય. (૧૯૭૫) ૨ એસસીસી ૭૦૨: ૧૯૭૬ (૧) એસસીઆર ૩૦૬; જસભાઈ મોતીભાઈ દેસાઈ વિ. રોશન કુમાર, હાજી બશીર અહેમદ અને અન્ય. (૧૯૭૬) ૧ એસસીસી ૬૭૧: ૧૯૭૬ (૩) એસસીઆર ૫૮; થમ્મના વિ. કે. વીરા રેડ્ડી અને અન્ય. (૧૯૮૦) ૪ એસસીસી ૬૨: ૧૯૮૧ (૧) એસસીઆર ૭૩; લલિત મોહન દેવ અને અન્ય. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય. (૧૯૭૩) ૩ એસસીસી ૮૬૨; દિલ્લી એરટેક સર્વિસિસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય. વિ. સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય. (૨૦૧૧) ૯ એસસીસી ૩૫૪; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય. વિ. પ્રતિભા બોનરજિયા અને અન્ય. (૧૯૯૫) ૬ એસસીસી ૭૬૫: ૧૯૯૫ (૫) સપ્લ. એસસીઆર ૫૧૧; વી.એસ. મલ્લિમઠ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય. (૨૦૦૧) ૪ એસસીસી ૩૧: ૨૦૦૧ (૨) એસસીઆર ૫૬૭ – ઉલ્લેખિત.

એચ.એલ. ગોખલે, ન્યાયમૂર્તીશ્રી દ્વારા:

૧.૧. અપીલકર્તાને વડી અદાલતમાં રિટ અરજીમાં પ્રથમ સામાવાળા તરીકે જોડવામાં આવ્યો હતો. તે રાજ્યમાં હિસાબોની જવાબદારી સંભાળે છે અને ભારતના કમ્પ્ટ્રોલર એન્ડ ઓડિટર જનરલનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, જે એક સંવિધાનિક પદાધિકારી છે. પેન્શનની ચુકવણી અને તેની દેખરેખ તેની જવાબદારીનો એક ભાગ છે. તેના પત્રો/આદેશોને રિટ અરજીમાં પડકારવામાં આવ્યા હતા, અને જો તેનો મત એવો હતો કે વડી અદાલતનો નિર્ણય ભૂલભર્યો હતો, તો તેને તે નિર્ણયને પડકારવા માટે પાત્ર માનવામાં ન આવે તેવું કોઈ કારણ નથી. તે એક વહીવટી સત્તાધિકારી છે અને તેના નિર્ણયને કાનૂન અને ન્યાય મંત્રાલય દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. આવી અરજીઓ અગાઉ પણ અકાઉન્ટન્ટ જનરલ્સ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. તેથી, અપીલકર્તાની પ્રેરણાએ દાખલ થયેલ અપીલની જાળવણીક્ષમતા અંગે ઉઠાવવામાં આવેલ વાંધામાં કોઈ સાર નથી. [ફકરો ૧૦] [૭૫૮-જી-એચ; ૭૫૯-એ-સી]

ઓરિસ્સાના અકાઉન્ટન્ટ જનરલ વિ. આર. રામમૂર્તિ ૨૦૦૬ (૧૨) એસ.સી.સી. ૫૫૭: ૨૦૦૬ (૯) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૭૭૬ - નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧.૨. ગ્રાહક સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની કલમ ૩૦, જેમાં કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારને નિયમો બનાવવાની સત્તા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, તે ઉપકલમ (૨) હેઠળ વિશેષ રીતે જોગવાઈ કરે છે કે અન્ય બાબતો ઉપરાંત, રાજ્ય સરકાર અધિનિયમની કલમ ૧૬ ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકવા માટે જાહેરાત દ્વારા નિયમો બનાવી શકે છે. સ્થિતિ આવી હોય ત્યારે, નિયમોમાં જે કંઈ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય તે રાજ્ય આયોગના સભ્યો માટેની સેવાની વિવિધ શરતો અને નિયમો છે. તેનો અર્થ એવો નથી કે રાજ્ય સરકાર પેન્શન અથવા અન્ય લાભો મંજૂર કરતા વધારાના નિયમો ઘડી શકતી નથી. જોકે, જ્યાં નિયમો ઘડ્યા વિના એવું કરવામાં આવે છે, ત્યાં એવું કહેવું મુશ્કેલ બને છે તેને અધિનિયમ દ્વારા સત્તાપ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યું છે. મધ્ય પ્રદેશ ગ્રાહક સંરક્ષણ નિયમો, ૧૯૮૭ અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, ત્યાં એ નોંધવામાં કોઈ મુશ્કેલી નથી કે આ નિયમોમાં અધ્યક્ષ અથવા સભ્યોને પેન્શન આપવાની કોઈ જોગવાઈ નથી. નિયમ ૬(૧) થી (૩) રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોના વેતન અને અન્ય ભથ્થાઓ તેમજ તેમની સેવાની શરતો અને નિયમો સંબંધિત પ્રાસંગિક નિયમો છે. [ફકરા ૧૧ અને ૧૨] [૭૫૯-જી-એચ; ૭૬૦-એ-ડી]

૧.૩. ભારતના બંધારણની કલમ ૧૬૨ તેના મુખ્ય ભાગમાં નિશ્ચિતપણે એવો નિર્ધાર કરે છે કે રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તા એવા વિષયો સુધી વિસ્તરે છે, જેઓ

સંબંધે રાજ્યની વિધાનસભાને કાયદા બનાવવાની સત્તા હોય. તથાપિ, આ કલમની જોગવાઈ એવું નિર્ધાર કરે છે કે આવા વિષયોમાં રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તા, સંઘ અથવા તેની સત્તાધિકારીઓને બંધારણ દ્વારા અથવા સંસદે બનાવેલા કોઈ કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે પ્રદાન કરાયેલ કાર્યપાલક સત્તાને આધીન રહેશે અને તે દ્વારા મર્યાદિત રહેશે. હાલના કેસમાં, રાજ્ય સરકારને અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) ની જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવવા કલમ ૩૦(૨) હેઠળ સ્પષ્ટપણે સત્તા આપવામાં આવી હતી. તેથી, રાજ્યએ તેની કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ આ કાયદાને આધીન રહીને અને તેની મર્યાદાઓમાં, એટલે કે તેના અનુરૂપ, કરવો આવશ્યક છે. [પરા ૧૫] [૭૬૨-બી-૭]

૧.૪. જ્યારે અધિનિયમમાં એવું પ્રાવધાન કરવામાં આવે છે કે ‘શરતો અને નિયમો તેવા હશે જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હોય, અને ‘નિર્ધારિત’નો અર્થ નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત એવો થાય છે, ત્યારે તેમાંથી અનુસૂચિત થાય છે કે આવા નિયમો સામાન્ય લાગુ પડતા હોવા જોઈએ. જો કલમ ૧૬(૨) હેઠળ સેવાની શરતો અને નિયમોની સંકલ્પનામાં પેન્શનનો સમાવેશ કરવો હોય, તો તે અંગે સામાન્ય નિયમ હોવો આવશ્યક છે. પેન્શનનો અર્થ એવો આવર્તક ચુકવણો થાય છે, જે કર્મચારીને તેની નિવૃત્તિ પછી, સંબંધિત નિયમોથી શાસિત લાંબા વર્ષોની સેવા બાદ, ઉપલબ્ધ કરાવવાનો હોય છે. [પરિચ્છેદ ૧૬] [૭૬૨-એચ; ૭૬૩-એ-બી]

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. સિંઘારા સિંહ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૩૫૮; સંત રામ શર્મા વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૯૧૦: ૧૯૬૮ એસ.સી.આર. ૧૧૧; ઓડિશા રાજ્ય (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) બોર્ડ વિ. ઓરિયન્ટ પેપર મિલ્સ ૨૦૦૩ (૧૦) એસ.સી.સી. ૪૨૧: ૨૦૦૩ (૨) એસ.સી.આર. ૭૪૧; પેપ્સુ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન, પટિયાલા વિ. મંગલ સિંહ ૨૦૧૧ (૧૧) એસ.સી.સી. ૭૦૨ – ઉલ્લેખિત.

૧.૫. હાલના કેસમાં, સંબંધિત અધિનિયમ હેઠળ ઘડાયેલા સામાન્ય નિયમો છે, જે શરતો અને નિયમો નિર્ધારિત કરે છે, પરંતુ તેમાં પેન્શન અંગે કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી. પેન્શનના અનુદાનના પ્રશ્ને, અપીલકર્તાએ પોતાના પ્રથમ પત્ર તા. ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ માં પેન્શન ક્યા દરે ગણવાની તે અંગેનો મુદ્દો ઉઠાવ્યો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જો ગ્રાહક આયોગની સેવા સાથે સંયુક્ત ગણવાની ન હોય, અને જો રાજ્ય સરકારને જ તેની જવાબદારી વહન કરવાની હોય, તો આયોગમાં કેટલી વર્ષોની સેવા પેન્શન માટે પાત્ર ગણાશે તે પણ નિર્ધારિત કરવું પડશે. માત્ર એટલી જ જોગવાઈ કરવી પૂરતી નથી કે બન્ને પેન્શનોનું સંયુક્ત પ્રમાણ માનનીય વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તિશ્રી માટે નિર્ધારિત પેન્શનની મહત્તમ મર્યાદાથી વધુ ન હોવું જોઈએ. આવા મુદ્દાઓનો નિકાલ માત્ર નિયમો બનાવવામાં આવે ત્યારે જ થઈ શકે, અન્યથા નહીં. આ હેતુ

માટે વિશેષરૂપે આ બાબતમાં નિયમો બનાવવામાં રાજ્ય સરકારને કોઈ બાબત રોકતી નથી. આથી, જ્યાં વિધાનમંડળે એવું ઇચ્છ્યું છે ત્યાં પેન્શન માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જેમ કે સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલના કેસમાં, સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ (ચેરમેન, વાઈસ ચેરમેન અને સભ્યોના વેતન, ભથ્થાં અને સેવાની શરતો) નિયમો, ૧૯૮૫ ના નિયમ ૮ માં જોઈ શકાય છે. [પરા ૧૬ અને ૧૭] [૭૬૩-સી-એફ]

૧.૬. પેન્શનની ગણતરીના હેતુ માટે, જો કોઈ હોય તો, વધારાની સેવાઓને એકત્રીત કરવાની કોઈ કલ્પના કરવામાં આવેલી નથી. પ્રથમ સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલ ગણતરીઓ પરથી સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે તે પેન્શનનો દાવો કરવા માટે વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની પોતાની સેવા અને રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની પોતાની સેવાને એકત્રીત કરી રહ્યો હતો, ભલે તે વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તિશ્રી માટે નિર્ધારિત પેન્શનની મહત્તમ મર્યાદાથી વધુ ન હોય. ગણતરી પત્રકમાં એ જણાવવામાં આવ્યું નથી કે પ્રસ્તાવિત પેન્શનનો કયો ભાગ રાજ્ય સરકાર દ્વારા ચૂકવવાનો હતો અને કયો ભાગ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની સેવાઓ બદલ ચૂકવવાપાત્ર હતો. તેથી, આ હકીકતોના આધારે દાવો કરાયેલ પેન્શન સ્પષ્ટપણે અનુમત્ય નહોતું. વર્તમાન કેસમાં અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓ સ્પષ્ટ છે, અને તેથી નિયમોમાં વિશિષ્ટ જોગવાઈના અભાવે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેના પેન્શન અંગે પ્રથમ

સામાવાળાના દાવા સંબંધે પ્રશ્નો ઉઠાવવા બદલ અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવી શકાય તેમ નહોતું. [પરા ૧૮] [૭૬૪-ઇ-એચ; ૭૬૫-બી-સી]

ઓડિશા રાજ્ય (પ્રદૂષણનું નિવારણ અને નિયંત્રણ) બોર્ડ વિ. ઓરિયન્ટ પેપર મિલ્સ ૨૦૦૩ (૧૦) એસ.સી.સી. ૪૨૧: ૨૦૦૩ (૨) એસ.સી.આર. ૭૪૧ – ભિન્ન ઠરાવવામાં આવેલું.

જેસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૨૦૦૩(૭) એસ.સી.સી. ૭૨૬: ૨૦૦૩ (૧) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૨૮૬; સંત રામ શર્મા વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૯૧૦: ૧૯૬૮ એસ.સી.આર. ૧૧૧; લલિત મોહન દેવ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૧૯૭૩ (૩) એસ.સી.સી. ૮૬૨; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ એનર. વિ. સેન્ટ્રલ ઇલેક્ટ્રિકલ એન્ડ મિકેનિકલ એન્જિનિયરિંગ સર્વિસ (સી.ઇ.ઁએમ.ઇ.એસ.) ગ્રુપ ‘એ’ (ડાયરેક્ટ રિફ્રૂટ્સ) એસોસિએશન, સી.પી.ડબ્લ્યુ.ડી. એન્ડ અધર્સ ૨૦૦૮ (૧) એસ.સી.સી. ૩૫૪: ૨૦૦૭ (૧૧) એસ.સી.આર. ૮૬૩ – સંદર્ભિત.

૧.૭. હાલના પ્રકરણમાં, નિયમો બનાવવામાં આવ્યા છે. આ નિયમોના અભાવનું પ્રકરણ નથી. આ એવું પ્રકરણ છે જેમાં સંબંધિત નિયમોમાં પેન્શનની

કોઈ કલ્પના જ નથી. અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) ને અધિનિયમની કલમ ૩૦(૨) સાથે વાંચતા જે હેતુ માટે નિયમો બનાવવામાં આવ્યા છે. નિયમોમાં કોઈ પેન્શનની જોગવાઈ કરવામાં આવેલી નથી, અને જો એવી જોગવાઈ કરવામાં આવેલી નથી, તો તેના અંતર્ગતની કલ્પના તથા ફરજ કારોબારી આદેશ દ્વારા તેમાં લાવી શકાતી નથી. જ્યારે કલમ ૧૬(૨) એ નક્કી કરે છે કે સેવાની શરતો અને નિયમો નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા જ હશે, ત્યારે તેમાં પ્રામાણિકતાનો તત્વ તથા નિર્ધારિત રીતે કાર્ય કરવાની આવશ્યકતા સમાયેલ છે. અધિનિયમની કલમ ૩૧ની જોગવાઈને આ દૃષ્ટિકોણથી જોવી જરૂરી છે. તેમાં દરેક સંસદ ગૃહ અને રાજ્ય વિધાનમંડળ સમક્ષ નિયમો અને વિનિયમો મુકાશે તેવી જોગવાઈ છે. હાલના પ્રકરણમાં, આ જોગવાઈ માત્ર માર્ગદર્શક છે એવું કહેવું મુશ્કેલ છે. પરંતુ કોઈપણ સ્થિતિમાં, કલમ ૩૧ જે દર્શાવે છે તે એ છે કે સંઘ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળને નિયમો વિશે માહિતગાર રાખવાનું છે. કારણ કે આ બાબત જાહેર નાણાં અને અધિનિયમ હેઠળની સત્તાઓના કાર્યપ્રવર્તન સાથે સંબંધિત છે. આ એક કલ્યાણકારી અધિનિયમ છે અને એવું કહી શકાય નહીં કે આ જોગવાઈઓ એવી છે જેને અવગણવી શકાય. આ વાત માત્ર એ પર ભાર મૂકવા માટે છે કે કાર્ય કાયદાની ચોખ્ખી હદોમાં રહીને જ કરવાનું હોય છે, અને તેની બહાર કાર્ય કરવા માટે કારોબારી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. એ અવગણવામાં આવી શકતું નથી કે કાયદાની જોગવાઈઓ અને નિયમોને જેમ છે તેમ વાંચવાના રહે છે.

[પરિચ્છેદ ૨૧, ૨૨ અને ૨૩] [૭૬૭-ઈ-એફ-એચ; ૭૬૮-એ-ઈ]

એમ/એસ એટલસ સાયકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. વિ. હરિયાણા રાજ્ય ૧૯૭૯ (૨)
એસ.સી.સી. ૧૯૬: ૧૯૭૯ (૧) એસ.સી.આર. ૧૦૭૦; કોર્ડ વિ. સ્પૂનર ૪
મૂ ઇન્ડ. એપ. ૧૭૯; નલિનાખ્ય વિ. શ્યામ સુંદર એ.આઈ.આર. ૧૯૫૩
એસ.સી. ૧૪૮; કેરળ રાજ્ય વિ. કે. પ્રસાદ ૨૦૦૭ (૭) એસ.સી.સી. ૧૪૦ –
ઉલ્લેખિત.

ન્યાયમૂર્તિ જી.પી. સિંહ કૃત કાનૂની જોગવાઈઓના અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો, ૧૩મી
આવૃત્તિ, પ્રકરણ ૨, પૃષ્ઠ ૬૪ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧.૮. પ્રથમ સામાવાળા નિઃસંદેહે વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની પોતાની
સેવા અવધિ માટે પેન્શન મેળવવા હકદાર હતા. પ્રશ્ન રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ
તરીકેની સેવા માટે પેન્શનની ચૂકવણીયોગ્યતા સંબંધિત છે. આ જાહેર
નાણાંકીય બાબત સાથે સંકળાયેલ મુદ્દો છે, અને જ્યારે નિયમો તેમાં તેવું
નિર્ધારિત કરતા ન હોય ત્યારે રાજ્ય સરકારના આગ્રહે આવી મંજૂરી આપી શકાય
નહીં. વર્તમાન કેસમાં, પેન્શનને મંજૂરી આપતો આદેશ પાત્રતા માટે કોઈ અવધિ
નક્કી કરતો નથી અને પેન્શન કયા દરે ચૂકવવાની છે તે પણ દર્શાવતો નથી. આ
ઉપરાંત, પ્રથમ સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલા ગણતરી પત્રક પરથી જણાય છે કે

રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની તેમની અનુવર્તી સેવા અવધિને વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની તેમની સેવા અવધિ સાથે જોડવાની કોશિશ કરવામાં આવી હતી, જે અનુમત્ય નથી. કોઈ વ્યક્તિના હિતાર્થે કરવામાં આવેલ એવો આદેશ માન્ય ગણાવી શકાય નહીં. કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ કરીને એવો કોઈ અપવાદ કરવામાં આવે તો તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘનકારક બનશે. તેથી, વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલ વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવામાં આવવો જરૂરી છે. રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પ્રથમ સામાવાળાને ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૨ના અંત સુધી ચૂકવાયેલ વધારાનું પેન્શન તેમની પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવશે નહીં. તેમ છતાં, માર્ચ, ૨૦૧૨થી આગળ પ્રથમ સામાવાળા માત્ર વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે તેમની દ્વારા બજાવેલી સેવા માટે જ પેન્શન મેળવવા હકદાર રહેશે. [પરા ૨૪, ૨૫, ૨૬] [૭૬૯-સી-જી; ૭૭૦-એફ]

જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૨૦૦૩(૭) એસ.સી.સી. ૭૨૬: ૨૦૦૩ (૧) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૨૮૬; યોગેશ્વર પ્રસાદ વિ. નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ એજ્યુકેશન પ્લાનિંગ એન્ડ એડમિન. ૨૦૧૦ (૧૪) એસ.સી.સી. ૩૨૩: ૨૦૧૦ (૧૪) એસ.સી.આર. ૨૨; સાહિબ રામ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા ૧૯૯૫ સપ્પ. (૧) એસ.સી.સી. ૧૮: ૧૯૯૪ (૩) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૬૭૪ - નો સંદર્ભ લેવાયો.

ચુકાદા કાયદાનો સંદર્ભ:

લોઢા, ન્યાયમૂર્તીશ્રી:

૨૦૦૩ (૧) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૨૮૬ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરા ૯,
૨૦

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૩૫૮ નો સંદર્ભ લેવાયો. પરિચ્છેદ ૧૪

૧૯૯૯ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૭૫૪ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરા ૧૪

૨૦૦૫ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૬૯૯ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરા ૧૪

૨૦૦૮ (૧૧) એસ.સી.આર. ૮૮૮ નો સંદર્ભ લેવાયો. પરા ૧૪

૧૯૭૬ (૧) એસ.સી.આર. ૩૦૬ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૧૫

૧૯૭૬ (૩) એસ.સી.આર. ૫૮ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૧૫

૧૯૮૧ (૧) એસ.સી.આર. ૭૩ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પેરા ૧૫

૧૯૬૮ એસ.સી.આર. ૧૧૧ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરા ૩૨

(૧૯૭૩) ૩ એસ.સી.સી. ૮૬૨ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૩૨

૧૯૭૯ (૧) એસ.સી.આર. ૧૦૭૦ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૪૧

૨૦૦૩ (૨) એસ.સી.આર. ૭૪૧ નો સંદર્ભ લેવાયો. પરા ૩૭, ૩૮

(૨૦૧૧) ૯ એસ.સી.સી. ૩૫૪ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરા ૧૭

૧૯૯૫ (૫) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૫૧૧ નો સંદર્ભ લેવાયો. ફરો ૨૦

૨૦૦૧ (૨) એસ.સી.આર. ૫૬૭નો સંદર્ભ લેવાયો. પેરા ૨૦

૨૦૦૭ (૧૧) એસ.સી.આર. ૮૬૩ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૩૪

૧૯૮૬ (૩) એસ.સી.આર. ૯૪૬ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરા ૩૬

૧૯૬૧ એસીસીઆર ૭૫૦ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૩૭

૧૯૭૩ (૧) એસ.સી.આર. ૮૯૬ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરા ૪૦

(૧૯૬૬) ૧ એસ.સી.આર. ૫૦૫ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૪૧

(૧૯૬૦) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૫ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૪૧

ગોખલે, ન્યાયાધીશ:

૨૦૦૩ (૧) સપ્લ્. એસ.સી.આર. ૨૮૬ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરા ૯,
૧૮

૨૦૦૬ (૯) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૭૭૬ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ
૧૦

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૩૫૮ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૧૩

૨૦૦૩ (૨) એસ.સી.આર. ૭૪૧ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૧૩

૨૦૧૧ (૧૧) એસ.સી.સી. ૭૦૨ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરા ૧૬

૧૯૬૮ એસસીઆર ૧૧૧ ભિન્ન ઠરાવવામાં આવ્યું. પરા ૧૯

૧૯૭૩ (૩) એસ.સી.સી. ૮૬૨નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરા ૨૧

૨૦૦૭ (૧૧) એસ.સી.આર. ૮૬૩ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૨૧

૧૯૭૯ (૧) એસ.સી.આર. ૧૦૭૦ નો સંદર્ભ લેવાયો. ફકરો ૨૨

૨૦૦૭ (૮) એસ.સી.આર. ૧૧૫ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. પરિચ્છેદ ૨૩

૨૦૧૦ (૧૪) એસ.સી.આર. ૨૨ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. ફકરો ૨૬

૧૯૯૪ (૩) સપિલ. એસ.સી.આર. ૬૭૪ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. ફકરો ૨૬

દીવાણી અપીલ અધિકારક્ષેત્ર : દીવાણી અપીલ નં. ૫૩૨૨ સન ૨૦૦૫.

મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલત, જબલપુર દ્વારા રિટ અરજી (એસ) નં. ૧૩૩૦૨ સન ૨૦૦૪ માં તા. ૦૮.૦૨.૨૦૦૫ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા તરફથી એ. મારિયારપુથમ, સુનિતા શર્મા, ચુસુફ ખાન, કંસ્તુભ સિન્હા, સુખ્મા સુરી, અનિલ કટિયાર.

અમરેન્દ્ર શરણ, રવિન્દ્ર શ્રીવાસ્તવ, અક્ષત શ્રીવાસ્તવ, પી.પી. સિંહ, વિકાસ ઉપાધ્યાય (બી.એસ. બંધિયા તરફથી) સામાવાળાઓ માટે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો

આર.એમ. લોઢા, ન્યાયમૂર્તીશ્રી.

૧. મધ્ય પ્રદેશના એકાઉન્ટન્ટ જનરલ વિશેષ અનુમતિથી અપીલમાં છે અને જબલપુર સ્થિત મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતે તે અદાલતમાં સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીમાં તા. ૮ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૫ના રોજ આપેલા ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત છે.

૨. સામાવાળા મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ છે. તેમની નિમણૂક માર્ચ ૨, ૧૯૯૮ના રોજ કરવામાં આવી હતી. તેમણે ૧૦ વર્ષથી વધુ સેવા આપી હતી અને ઓગસ્ટ ૧૩, ૧૯૯૮ના રોજ નિવૃત્ત થયા હતા.

૩. ૧૮ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૮ના રોજ જારી કરાયેલ એક અધિસૂચના દ્વારા, સામાવાળાને ગ્રાહક સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬ (સંક્ષેપમાં, '૧૯૮૬નો અધિનિયમ') ની કલમ ૮ના ખંડ (બી) હેઠળ સ્થાપિત મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગ (સંક્ષેપમાં, 'રાજ્ય આયોગ') ના પ્રમુખ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. સામાવાળાએ ૨૧ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૮ના રોજ પદભાર સંભાળ્યો હતો અને ૧૨ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૩ના રોજ કાર્યકાળના અંત સુધી તે પદ પર રહ્યા હતા. જ્યારે તેમણે રાજ્ય આયોગના પ્રમુખનું પદ છોડ્યું, ત્યારે તેમણે રાજ્ય આયોગના પ્રમુખ તરીકે ૪ વર્ષ ૧૦ મહિના અને ૨૨ દિવસની સેવા બજાવી હતી.

જ. સામાવાળાએ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે આપેલી સેવાના ગાળા માટેની પેન્શન વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તીશ્રી (વેતન અને સેવાની શરતો) અધિનિયમ, ૧૯૫૪ (સંક્ષેપમાં, '૧૯૫૪નો અધિનિયમ') ની પ્રથમ અનુસૂચિ હેઠળ નક્કી કરવામાં આવી છે. તે અહીં વિવાદનો વિષય નથી. રાજ્ય સરકાર દ્વારા તા. એપ્રિલ ૫, ૨૦૦૨ના રોજ જારી કરાયેલા કાર્યાલય આદેશ હેઠળ રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે તેમણે આપેલી સેવાને લગતી પેન્શન મેળવવાની સામાવાળાની હકદારી અહીં વિચારાધીન મુદ્દો છે.

૫. તા. જૂન ૩, ૧૯૯૯ના આદેશ દ્વારા, મધ્ય પ્રદેશ સરકારના ખાધ, નાગરિક પુરવઠા અને ઉપભોક્તા સંરક્ષણ વિભાગે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષને સંબોધીને સામાવાળાની રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની નિમણૂકની શરતો અને નિયમો નિર્ધારિત કર્યા હતા. અન્ય બાબતો ઉપરાંત, તેમાં એવું જોગવાયું હતું કે તેમની નિમણૂક અમલમાં રહે તે અવધિ દરમિયાન સામાવાળાને વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને ચૂકવવાપાત્ર વેતનમાંથી ચૂકવવાપાત્ર પેન્શન ઘટાડીને વેતન ચૂકવવામાં આવશે.

૬. ૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૨ના રોજ, મધ્ય પ્રદેશ સરકારના ખાધ, નાગરિક પુરવઠા અને ગ્રાહક સંરક્ષણ વિભાગે પેન્શનની ચૂકવવાપાત્રતા અને નિર્ધારણના હેતુસર

રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા અવધિની ગણતરી કરવા માટે વધુ એક આદેશ જારી કર્યો. તેમાં નીચે મુજબ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી:

સમ નંબરના વિભાગીય આદેશ નં. એફ.પ-૨૪/૯૬/૨, તા. ૦૩-૦૬-૯૯ ના અનુસંધાનમાં, રાજ્ય સરકાર હવે ભોપાલ સ્થિત મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગના અધ્યક્ષ પદની સેવા પેન્શન માટે ગણતરીમાં લેવા મંજૂરી આપે છે, શરતે કે આ પદ પર મળવાપાત્ર પેન્શન અને અગાઉ રાજ્ય સરકાર અથવા કેન્દ્રીય સરકાર પાસેથી પ્રાપ્ત થતી પેન્શન, આ બંને પેન્શનનો એકત્રિત કુલ, માનનીય વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તિશ્રીને નિયત કરાયેલા પેન્શનની મહત્તમ મર્યાદા કરતાં વધુ ન હોવો જોઈએ.

૨. આ મંજૂરી નાણાં વિભાગના તા. પ.જ.૨૦૦૨ના અનુમોદન નં. ૫૫૩/૮૫૩/૨૦૦૨/સી ચાર દ્વારા એકાઉન્ટન્ટ જનરલ, એમ.પી., ગ્વાલિયરને અનુમોદિત કરવામાં આવી છે. આદેશથી અને મધ્ય પ્રદેશના રાજ્યપાલના નામે.

૭. સામાવાળાનો એવો કેસ છે કે રાજ્ય સરકારના ઉપરોક્ત આદેશો અનુસાર, સામાવાળાને પેન્શન અને ગ્રેયુદ્ધટીની ચુકવણી માટેના જરૂરી દસ્તાવેજો

નિર્ધારિત પ્રાર્થનામાં તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા અને રાજ્ય આયોગના રજિસ્ટ્રાર દ્વારા ૨૯ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૩ના રોજ મધ્ય પ્રદેશના એકાઉન્ટન્ટ જનરલ (અપીલકર્તા)ના કાર્યાલયમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. મધ્ય પ્રદેશ સરકારના ખાદ્ય, નાગરિક પુરવઠા અને ગ્રાહક સંરક્ષણ વિભાગે પણ સામાવાળાના પેન્શન કેસની ભલામણ કરી હતી અને તેને અપીલકર્તાને અગ્રેસર મોકલ્યો હતો.

૮. જોકે, અપીલકર્તાએ એવો આક્ષેપ ઉઠાવ્યો કે પ્રસ્તાવિત અને ભલામણ કરાયેલા મુજબ સામાવાળાને પેન્શન અને ઉપદાન ચુકવવાપાત્ર નથી. અપીલકર્તા અને મધ્ય પ્રદેશ સરકારના ખાદ્ય, નાગરિક પુરવઠા અને ઉપભોક્તા સંરક્ષણ વિભાગ વચ્ચે પત્રવ્યવહાર ચાલુ રહ્યો. અપીલકર્તાએ પોતાની એ સ્થિતિ ફરીથી દોહરાવી કે સામાવાળાએ રાજ્ય આયોગના પ્રમુખ તરીકે સેવા બજાવેલી અવધિ માટે તેને પેન્શન અને ઉપદાન ચુકવવાપાત્ર નથી.

૯. અપીલકર્તાએ ઉપરોક્ત જે વલણ અપનાવ્યું, તે કારણે સામાવાળાને વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરવાની ફરજ પડી, જેમાં મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય સરકારને સંબોધિત તા. ડિસેમ્બર ૧૦, ૨૦૦૩ અને સપ્ટેમ્બર ૨૩, ૨૦૦૪ના પત્રો તેમજ સામાવાળાને સંબોધિત તા. નવેમ્બર ૪, ૨૦૦૪નો પત્ર પડકારવામાં આવ્યા હતા, જેમાં જણાવાયું હતું કે સામાવાળાને પેન્શન અને ઉપદાન ચૂકવવાપાત્ર નથી. તે રિટ અરજીમાં, અપીલકર્તા અને મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યને

અનુક્રમે સામાવાળા - ૧ અને સામાવાળા - ૨ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા. રિટ અરજીના વિરોધમાં પોતાના પ્રતિસોગંદનામામાં અપીલકર્તાએ એવો મામલો ઉભો કર્યો કે ૧૯૮૬ના અધિનિયમ અથવા મધ્ય પ્રદેશ ગ્રાહક સંરક્ષણ નિયમો, ૧૯૮૭ (સંક્ષેપમાં, 'રાજ્ય નિયમો') હેઠળ રાજ્ય આયોગના પ્રમુખને પેન્શનની ચુકવણી માટે કોઈ જોગવાઈ નહોતી. જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય : (૨૦૦૩) ૭ એસ.સી.સી. ૭૨૬ ના કેસમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, અપીલકર્તાએ વડી અદાલત સમક્ષ જણાવ્યું કે સામાવાળા બે સેવાઓને જોડીને ગણતરી કરાવવા હકદાર નથી. અપીલકર્તાએ જણાવ્યું કે જો રાજ્ય સરકાર અરજદારને (અહીંના સામાવાળાને) રાજ્ય આયોગના પ્રમુખ તરીકે તેમની દ્વારા બજાવાયેલી સેવાના બદલામાં પેન્શન મંજૂર કરવાનો ઇરાદો રાખતી હોય, તો ૧૯૮૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૨) હેઠળ જરૂરી મુજબ આવશ્યક કાયદેસરનો નિયમ ઘડવો પડશે અને રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા તેની ચથાવિધિ પુષ્ટિ કરાવવી પડશે. રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઘડાયેલા રાજ્ય નિયમોમાં પેન્શનની ચુકવણી માટે કોઈ જોગવાઈ નથી.

૧૦. મધ્ય પ્રદેશની વડી અદાલતે, કેસનો વિચાર કર્યા બાદ, પોતાના તા. ફેબ્રુઆરી ૮, ૨૦૦૫ના ચુકાદા દ્વારા હાલના સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજી મંજૂર કરી હતી. વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે તા. એપ્રિલ ૫,

૨૦૦૨ના કાર્યાલય આદેશ દ્વારા, રાજ્ય સરકારે એવો આદેશ કર્યો હતો કે અરજદારએ (અત્રેના સામાવાળાએ) રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલી સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા તરીકે ગણવામાં આવશે. તે મુજબ, વડી અદાલતે અપીલકર્તાનો અભિપ્રાય સ્વીકાર્યો નહોતો અને અરજદારની (અત્રેના સામાવાળાની) પેન્શન અંતિમરૂપે નક્કી કરી, બે મહિનાની અંદર પેન્શન તથા અન્ય સ્વીકાર્ય બાકી રકમોનું ચુકવણું કરવા માટે તેને નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૧૧. આ આદેશમાંથી જ હાલની અપીલ ઉદ્ભવી છે.

૧૨. આ અદાલતે આ કેસમાં ૨૫ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૫ના રોજ અનુમતિ મંજૂર કરી હતી, પરંતુ કોઈપણ સ્થિતિ આપવા ઇનકાર કર્યો હતો. જોકે, તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે વડી અદાલતના ચુકાદા અનુસાર સામાવાળાને કરવામાં આવેલી ચુકવણી અપીલમાં લેવાયેલા નિર્ણયને આધીન રહેશે.

૧૩. અમે અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એ. મારિયારપુથમ અને સામાવાળા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અમરેન્દ્ર શરણને સાંભળ્યા છે.

૧૪. શ્રી એ. મારિયારપુથમ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ૧૯૮૬ ના અધિનિયમની કલમ ૨(જેજે), ૨(એચ), ૧૬(૨), ૩૦(૨) અને ૩૧ નો ઉલ્લેખ કરીને રજૂઆત કરી કે રાજ્ય આયોગના પ્રમુખને પેન્શન મંજૂર કરવા માટે કોઈ વૈધાનિક જોગવાઈ નહોતી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે રાજ્યના નિયમોમાં પણ રાજ્ય આયોગના પ્રમુખને પેન્શન બાબતે કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી અને તેથી સામાવાળાને પેન્શન ચૂકવવાનો કોઈ આદેશ કરવામાં આવી શક્યો ન હોત. તેમણે દલીલ કરી કે જ્યારે કોઈ કાર્ય નિર્ધારિત રીતથી કરવાનું આવશ્યક હોય, ત્યારે તે કાર્ય તે જ રીતથી અને અન્ય કોઈપણ રીતથી નહિ કરવામાં આવવું જોઈએ. આ સંદર્ભમાં, તેમણે આ સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ વિ. સિંઘારા સિંહ એન્ડ અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૩૨૮, ચંદ્ર કિશોર ઝા વિ. મહાવીર પ્રસાદ એન્ડ અન્ય : (૧૯૯૯) ૮ એસ.સી.સી. ૨૬૬, શિન-એટ્સુ કેમિકલ કંપની લિ. વિ. અક્ષ ઓપ્ટિકાઈઝર લિ. એન્ડ અન્ય (૨૦૦૫) ૭ એસ.સી.સી. ૨૩૪ અને તમિલસેલ્વન વિ. સ્ટેટ પ્રતિનિધિત્વ દ્વારા ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ, તમિલનાડુ : (૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૭૫૫ માં આપેલ નિર્ણયો પર આધાર મુક્યો.

૧૫. સામાવાળા તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અમરેન્દ્ર શરણે અપીલકર્તાની પહેલ પર અપીલની જાળવણીક્ષમતા અંગે પ્રાથમિક આક્ષેપ ઉઠાવ્યો. તેમણે રજૂ કર્યું કે અપીલકર્તા 'વ્યથિત વ્યક્તિ' ન હતો અને તેથી

અપીલ જાળવણીક્ષમ ન હતી. તેમણે આ અદાલતના મહારાષ્ટ્ર બાર કાઉન્સિલ વિ. એમ.વી. દાભોલકર અને અન્ય : (૧૯૭૫) ૨ એસ.સી.સી. ૭૦૨, જસભાઈ મોતીભાઈ દેસાઈ વિ. રોશન કુમાર, હાજી બશીર અહમદ અને અન્ય : (૧૯૭૬) ૧ એસ.સી.સી. ૬૭૧ અને થમન્ના વિ. કે. વીરા રેડ્ડી અને અન્ય : (૧૯૮૦) ૪ એસ.સી.સી. ૬૨ ના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો.

૧૬. ભારતના બંધારણની કલમ ૧૬૨ના સંદર્ભમાં, સામાવાળા તરફથી વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તા વિધાન સત્તા જેટલી વ્યાપક છે અને જ્યાં નિયમો મૌન હોય ત્યાં કાર્યપાલિકા કાર્યપાલક આદેશ જારી કરીને ખામીઓ હંમેશા પૂરી કરી શકે છે. આ સંદર્ભમાં, તેમણે આ અદાલતના સેન્ટ રામ શર્મા વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય : એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૯૧૦ તથા લલિત મોહન ડેબ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય : (૧૯૭૩) ૩ એસ.સી.સી. ૮૬૨ ના નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો.

૧૭. સામાવાળા તરફથી ઉપસ્થિત પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અમરેન્દ્ર શરણે દલીલ કરી કે કલમ ૧૬(૨) માં 'શેલ' અને 'મે' શબ્દોનો ઉપયોગ એ વિધાનમંડળની એવી મનશાનો સંકેત આપે છે કે 'મે' ને નિર્દેશાત્મક તરીકે વાંચવો જોઈએ. તેમણે રજૂ કર્યું કે પ્રથમ, કલમ ૧૬(૨) ને કલમ ૩૦(૨) સાથે વાંચતાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિયમો બનાવવું ફરજિયાત નહોતું અને બીજું, કલમ ૧૬(૨) માં ઉલ્લેખિત

વિષયો માટે રાજ્યના નિયમો બનાવવામાં આવ્યા હોઈ, રાજ્યના નિયમોમાં જોગવાઈ ન કરાયેલા વિષયો બાબતે રાજ્ય સરકાર તેની કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ કરે તેવી સત્તા હરપાઈ જતી નથી. તેમણે આ અદાલતના એમ/એસ. એટલસ સાયકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય : (૧૯૭૯) ૨ એસ.સી.સી. ૧૯૬, ઓરિસ્સા સ્ટેટ (પ્રિવેન્શન એન્ડ કન્ટ્રોલ ઓફ પોલ્યુશન) બોર્ડ વિ. ઓરિએન્ટ પેપર મિલ્સ અને અન્ય : (૨૦૦૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૨૧ અને દિલ્હી એરટેક સર્વિસિસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૧) ૯ એસ.સી.સી. ૩૫૪ ના નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો.

૧૮. પ્રત્યુત્તરમાં, શ્રી એ. મારીઆરપુથમ, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અપીલ અપીલકર્તાના દાખલે ગ્રાહ્ય હતી. તેમના મુજબ, અપીલકર્તા, એકાઉન્ટન્ટ જનરલ, મધ્ય પ્રદેશ, નિયંત્રક અને મહાલેખા પરીક્ષકના અંગોમાંનું એક છે – જે સંવિધાનિક પદાધિકારી છે – અને જે ભારતીય ઓડિટ અને હિસાબ વિભાગની ઓડિટ, હિસાબો અને હક્કપાત્રતા સંબંધિત તમામ પ્રવૃત્તિઓનું નિરીક્ષણ અને નિયંત્રણ કરે છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે પેન્શન મંજૂર કરવું અપીલકર્તાનું કાર્ય હતું. આ સંદર્ભમાં, તેમણે 'સર્વોચ્ચ ઓડિટ સંસ્થા ઓફ ઇન્ડિયા – એક સંક્ષિપ્ત પરિચય' શીર્ષક ધરાવતી સામગ્રીનો ઉલ્લેખ કર્યો, જેથી દર્શાવી શકાય કે હિસાબ અને હક્કપાત્રતા (એ એન્ડ ઇ) ની ૨૯ કચેરીઓ છે,

જેનું નેતૃત્વ એકાઉન્ટન્ટ્સ જનરલ (એ એન્ડ ઇ) કરે છે અને જે રાજ્ય સરકારોના હિસાબો જાળવવામાં તથા તેમના કર્મચારીઓના જીપીએફ અને પેન્શનની ચુકવણીઓને અધિકૃત કરવામાં સંલગ્ન છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ અપીલ જાળવી રાખવા માટે, અપીલકર્તા 'વ્યથિત વ્યક્તિ' હોવો આવશ્યક નહોતો. કોઈપણ સ્થિતિમાં, અપીલકર્તાને રિટ અરજીમાં સામાવાળા નં. ૧ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યો હતો અને વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજીમાં અપીલકર્તાની જ કાર્યવાહી પડકારવામાં આવી હતી અને તેથી અપીલ ગ્રાહ્ય હતી.

૧૯. પ્રારંભમાં મેં પ્રાથમિક વાંધા પર વિચાર કરવાનો વિચાર કર્યો હતો, પરંતુ રાજ્ય સરકાર દ્વારા, ભલે રાજ્યના નિયમો અમલમાં હોય તેમ છતાં, સામાવાળાએ રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે આપેલી સેવાને કાર્યપાલક આદેશ દ્વારા પેન્શનપાત્ર બનાવવાની સત્તા સંબંધિત એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો છે અને જેનો નિર્ણય કરવાનો મારો આશય છે, તેથી મને પ્રાથમિક વાંધા પર વિચાર કરવો જરૂરી જણાતો નથી.

૨૦. હું પ્રથમ સર્વોચ્ચ અદાલતે જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલના કેસમાં પ્રતિપાદિત કરેલી કાનૂની સ્થિતિનો ઉદ્દેખ કરીશ. તે કેસમાં વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન એ હતો કે મદ્રાસ રેસ ક્લબ (અધિગ્રહણ અને ઉપક્રમનું હસ્તાંતરણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૬

હેઠળ જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલે તપાસ પંચ તરીકે અથવા ચુકવણીઓના કમિશનર તરીકે જે સમયગાળા દરમિયાન સેવા બજાવી હતી, તે અવધિને પેન્શન સંબંધિત લાભોની ગણતરી માટે ધ્યાનમાં લઈ શકાય કે નહીં. ઉપરોક્ત પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે આ અદાલતે બંધારણીય જોગવાઈઓ, અર્થાત્ અનુચ્છેદ ૧૧૨(૩)(ડી)(૩), ૨૧૭(૧), ૨૨૧ અને ૨૨૪એ, ૧૯૫૪ના અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને તેની કલમો ૧૪, ૧૫ અને ૧૬ તથા તે સાથે જોડાયેલ પ્રથમ અનુસૂચિ, અને આ અદાલતના યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. પ્રતિભા બોનરજિયા અને અન્ય : (૧૯૯૫) ૬ એસ.સી.સી. ૭૬૫ તથા વી.એસ. મક્ષીમથ વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય : (૨૦૦૧) ૪ એસ.સી.સી. ૩૧ ના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને પેન્શન સંબંધિત લાભો માત્ર ૧૯૫૪ના અધિનિયમની જ શરતો અનુસાર જ મળવા પાત્ર છે અને અન્યથા નહીં. ત્યારબાદ અદાલતે આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું હતું (પરિચ્છેદ ૧૬; પૃષ્ઠો ૭૩૨-૭૩૩):

...વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને પેન્શન સંબંધિત લાભો માત્ર ઉક્ત અધિનિયમની જ શરતો મુજબ જ પ્રાપ્ત થાય છે અને અન્યથા નહીં. ઉક્ત અધિનિયમ સ્વયંસંપૂર્ણ સંહિતા છે. તે નિવૃત્ત વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને અન્ય કોઈ લાભદાયક પદ ધારણ કરવા બદલ પેન્શન

આપવાની જોગવાઈ કરતું નથી. પેન્શનની ગણતરીના હેતુસર સેવાઓનું એકત્રીકરણ ઉક્ત અધિનિયમ હેઠળ કલ્પાયેલું નથી અને તેથી, અદાલત કાયદેસરની અથવા બંધારણીય જોગવાઈઓના અર્થઘટનની પ્રક્રિયા દ્વારા એવું ઠરાવી શકતી નથી.

અહેવાલના પરા ૨૬ માં (પૃ. ૭૩૬), આ અદાલતે આ પ્રમાણે જણાવ્યું:

...પેન્શનની ગણતરીના હેતુસર, અરજદારની વિવિધ સેવાઓને ૧૯૫૪ ના અધિનિયમ ૨૮ મુજબ એકત્રિત કરી શકાતી નહોતી. વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને ચૂકવવાપાત્ર પેન્શન માત્ર તે પદ પર નિભાવેલા સમયગાળા માટે જ હશે, જે ભારતના સંચિત નિધિ પર ભારરૂપ બનશે, અને ત્યારબાદ રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલા આદેશની શરતો મુજબ નિભાવેલી સેવાઓનો ભાર સંચિત નિધિ પર મુકાઈ શકશે નહીં. એવો વ્યક્તિ સંબંધિત રાજ્ય પાસેથી પેન્શન મેળવવા હકદાર થશે કે નહીં, તે પ્રશ્ન લાગુ પડતા અધિનિયમ અથવા નિમણૂકની શરતો અને નિયમો પર આધારિત રહેશે.

૨૧. ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, સામાવાળાને ચૂકવવાપાત્ર પેન્શનની ગણતરીના હેતુસર તેમની ભિન્ન સેવાઓ, અર્થાત્ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની સેવા તથા રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા,

એકત્રિત કરી શકાતી નથી, તેમાં કોઈ શંકા નથી. સામાવાળા માત્ર વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે તેમણે જે અવધિ સુધી તે પદ પર સેવા બજાવી હોય તે અવધિ માટે જ પેન્શન મેળવવા હકદાર છે. ત્યારબાદ તેમણે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલી સેવા ભારતના સંચિત નિધિ પર ભારિત કરી શકાતી નથી. આ સ્થિતિને વડી અદાલતમાં સામાવાળાએ વિવાદિત કરી નહોતી અને મારા સમક્ષ પણ તે વિવાદિત કરવામાં આવી નથી. પ્રશ્ન એ છે કે, સામાવાળા મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યના રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે તેમણે બજાવેલી સેવા બદલ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય પાસેથી પેન્શન મેળવવા હકદાર છે કે નહીં.

૨૨. વડી અદાલતે આક્ષેપિત આદેશના અનુચ્છેદ ૧૫માં નીચે મુજબ નોંધ્યું છે:

૧૫. વર્તમાન કેસમાં, આ બાબત વિવાદિત નથી કે રાજ્ય સરકારે તા. ૫મી એપ્રિલ, ૨૦૦૨ ના આદેશ (પી. ૨) મુજબ અરજદાર/જસ્ટિસ એસ.કે. દુબેની રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની નિમણૂકની શરતોના ભાગરૂપે એવી જોગવાઈ કરી છે કે તા. ૦૩.૦૬.૧૯૯૯ ના આદેશ (પી. ૧) માં ફેરફાર કરીને તેમણે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલી સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા તરીકે ગણવામાં આવશે. તેથી, આદેશ (પી. ૨) અરજદારની નિમણૂકની શરતોનો ભાગ બને છે, જેમાં વધુમાં એવો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે રાજ્ય સરકાર દ્વારા અથવા

ભારત સરકારના સંકલિત નિધિમાંથી ચૂકવવાપાત્ર પેન્શન વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને ચૂકવવાપાત્ર મહત્તમ પેન્શનથી વધુ ન હોવું જોઈએ....

૨૩. ઉપરોક્ત નિવેદનનો શ્રી એ. મારિયારપુથમ દ્વારા વિવાદ કરવામાં આવ્યો નથી. શ્રી એ. મારિયારપુથમની દલીલ એવી છે કે મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય સરકારે ૧૯૮૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૦ની ઉપકલમ (૨) દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તેમાં ઉલ્લેખિત વિષયો માટે, જેમાં કલમ ૧૬ (૨) નો પણ સમાવેશ થાય છે, રાજ્યના નિયમો બનાવ્યા છે. તેના નિયમ ૬ માં રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોના વેતન તથા અન્ય ભથ્થાં અને તેમની સેવાની શરતો તથા નિયમો અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. ઉક્ત નિયમમાં એવી જોગવાઈ નથી કે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા છે અને તેથી, રાજ્ય સરકારે તા. ૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડેલા કાર્યાલય આદેશમાં એવો પ્રભાવ દર્શાવ્યો હોવા છતાં કે સામાવાળાએ રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે બજાવેલી સેવા પેન્શનપાત્ર સેવા હતી, સામાવાળા રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે તેમણે બજાવેલી સેવા માટે કોઈપણ પેન્શન મેળવવા હકદાર નથી.

૨૪. ૧૯૮૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૬ રાજ્ય આયોગની રચના વિષે જોગવાઈ કરે છે. વર્તમાન હેતુઓ માટે, સંબંધિત એકમાત્ર જોગવાઈ કલમ ૧૬ ની ઉપકલમ (૨) છે, જે નીચે મુજબ છે:

ધારા ૧૬. રાજ્ય આયોગની રચના. –

(૧) XXXX XXX XXXX

(૨) રાજ્ય આયોગના સભ્યોને ચૂકવવાપાત્ર વેતન અથવા માનદભથ્થું અને અન્ય ભથ્થાં, તેમજ તેમની સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો, રાજ્ય સરકાર દ્વારા જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ રહેશે.

પરંતુ શરત એ છે કે પૂર્ણકાલીન ધોરણે સભ્યની નિમણૂક રાજ્ય સરકાર દ્વારા, રાજ્ય આયોગના કાર્યભાર સહિત નિયત કરવામાં આવે તેવા પરિબલોને ધ્યાનમાં લઈને, રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષની ભલામણ પર કરવામાં આવશે.

(૩) XXX XXX XXX XXX

(૪) XXX XXX XXX XXX

૨૫. કલમ ૨(૪૪) માં 'સભ્ય' ની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ કરવામાં આવી છે:

કલમ ૨(૪૪) "સભ્ય" માં પ્રકરણ મુજબ રાષ્ટ્રીય આયોગ અથવા રાજ્ય આયોગ અથવા જિલ્લા ફોરમના અધ્યક્ષ તથા સભ્યનો સમાવેશ થાય છે;

૨૬. ૧૯૮૬ના અધિનિયમમાં જ્યાં જ્યાં 'નિર્ધારિત' શબ્દ આવે છે, ત્યાં કલમ ૨(એન)ના બળે તેનો અર્થ રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવેલા નિયમો અનુસાર નિર્ધારિત, અથવા પ્રસંગોપાત, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બનાવેલા નિયમો અનુસાર નિર્ધારિત એવો થાય છે.

૨૭. કલમ ૩૦માં કેન્દ્રીય સરકાર અને રાજ્ય સરકારને નિયમો બનાવવાની સત્તા અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. હું રાજ્ય સરકારની સત્તા સાથે સંબંધિત હોવાથી, કલમ ૩૦ની ઉપકલમ (૨) અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે, જે આ મુજબ છે:

કલમ ૩૦. નિયમો બનાવવાની સત્તા.—

(૧) એક્સ એક્સ એક્સ

(૨) રાજ્ય સરકાર, જાહેરનામા દ્વારા, આ અધિનિયમની કલમ ૭ની ઉપકલમ (૨)ના ખંડ (બી) અને ઉપકલમ (૪), કલમ ૮એની ઉપકલમ (૨)ના ખંડ (બી) અને ઉપકલમ (૪), કલમ ૧૦ની ઉપકલમ (૧)ના ખંડ (બી) અને ઉપકલમ (૩), કલમ ૧૩ની ઉપકલમ (૧)ના ખંડ (સી), કલમ ૧૪ની ઉપકલમ (૧)ના ખંડ (એચબી) અને ઉપકલમ (૩), કલમ ૧૫ અને કલમ

૧૬ની ઉપકલમ (૧)ના ખંડ (બી) તથા ઉપકલમ (૨)માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે.

૨૮. કલમ ૩૧ એવી જોગવાઈ કરે છે કે ૧૯૮૬ના અધિનિયમ હેઠળ બનાવાયેલા નિયમો અને વિનિયમો સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે. તે નીચે મુજબ છે:

કલમ ૩૧.— નિયમો અને વિનિયમો સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ મૂકવાના. —(૧) આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલ દરેક નિયમ અને દરેક વિનિયમ, તે બનાવવામાં આવ્યા બાદ શક્ય તેટલી વહેલી તકે, સંસદના દરેક ગૃહનું અધિવેશન ચાલતું હોય ત્યારે, તેમના સમક્ષ કુલ ત્રીસ દિવસની અવધિ માટે મૂકવામાં આવશે, જે એક જ અધિવેશનમાં અથવા બે કે તેથી વધુ અનુક્રમિક અધિવેશનોમાં સમાવી શકાય; અને જો, ઉપરોક્ત અધિવેશન અથવા અનુક્રમિક અધિવેશનોને અનુસરે તે તત્કાલીન આગામી અધિવેશનની સમાપ્તિ પહેલાં, બંને ગૃહો નિયમ અથવા વિનિયમમાં કોઈ ફેરફાર કરવા બાબતે સહમત થાય અથવા બંને ગૃહો આ બાબતે સહમત થાય કે નિયમ અથવા વિનિયમ બનાવવામાં ન આવવો જોઈએ, તો ત્યારબાદ તે નિયમ અથવા વિનિયમ, પરિસ્થિતિ મુજબ, માત્ર આવા ફેરફાર કરાયેલા સ્વરૂપમાં જ અમલમાં રહેશે અથવા અમલમાં રહેશે નહીં; પરંતુ, તેમ છતાં, આવા કોઈપણ ફેરફાર અથવા રદબાતલથી તે નિયમ

અથવા વિનિયમ હેઠળ અગાઉ કરવામાં આવેલ કોઈપણ બાબતની માન્યતાને હાનિ પહોંચશે નહીં.

(૨) આ અધિનિયમ હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલ દરેક નિયમ, તે બનાવ્યા પછી શક્ય તેટલી વહેલી તકે, રાજ્ય વિધાનમંડળ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.

૨૯. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય સરકારે બનાવેલા રાજ્ય નિયમોમાં રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોના વેતન તથા અન્ય ભથ્થાઓ અને તેમની સેવા શરતો અને નિયમો અંગે નિયમ ૬માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. રાજ્ય નિયમોના નિયમ ૬નો પાઠ નીચે મુજબ છે:

નિયમ ૬.— રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોના વેતન તથા અન્ય ભથ્થાં અને સેવાની શરતો તથા પરિસ્થિતિઓ:

(૧) રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષને, જો તેઓ પૂર્ણ-સમયના ધોરણે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હોય, તો વડી અદાલતના ન્યાયાધીશનો પગાર પ્રાપ્ત થશે અથવા જો તેઓ અર્ધ-સમયના ધોરણે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હોય, તો બેઠકો માટે પ્રતિ દિવસ રૂ. ૨૦૦/-નું એકમૂષ્ટ માનધન પ્રાપ્ત થશે. અન્ય સભ્યોને, જો તેઓ પૂર્ણ-સમયના ધોરણે બેઠકોમાં બેસતા હોય, તો પ્રતિ માસ રૂ. ૩,૦૦૦/-નું એકમૂષ્ટ માનધન પ્રાપ્ત થશે અને જો તેઓ અર્ધ-સમયના ધોરણે

બેઠકોમાં બેસતા હોય, તો બેઠકો માટે પ્રતિ દિવસ રૂ. ૧૫૦/-નું એકમૂલ્ય માનધન પ્રાપ્ત થશે.

(૨) રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યો સત્તાવાર પ્રવાસ દરમિયાન રાજ્ય સરકારના ગ્રેડ ૧ અધિકારીને માન્ય હોય તેવા પ્રવાસ ભથ્થા અને દૈનિક ભથ્થા મેળવવા પાત્ર રહેશે.

(૩) પગાર, માનદ ભથ્થું તથા અન્ય ભથ્થાંનો ખર્ચ રાજ્ય સરકારના સંકલિત નિધિમાંથી વહન કરવામાં આવશે.

(૪) રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યો પાંચ વર્ષની અવધિ માટે અથવા ૬૭ વર્ષની ઉંમર સુધી, તેમાં જે પહેલાં થાય તે સુધી, પદ પર રહેશે અને તેઓ પુનર્નામાંકન માટે પાત્ર રહેશે નહીં:

પરંતુ શરતે કે પ્રમુખ અને / અથવા સભ્યો: કરી શકે છે:

(એ) પોતાના હસ્તાક્ષર હેઠળ લખિત રૂપે અને રાજ્ય સરકારને સંબોધીને, તે કોઈપણ સમયે પોતાનું પદત્યાગ કરી શકે;

(બી) ઉપનિયમ (૫) ની જોગવાઈઓ અનુસાર તેને તેના પદ પરથી દૂર કરવામાં આવે.

(૫) રાજ્ય સરકાર રાજ્ય આયોગના પ્રમુખ અથવા કોઈપણ સભ્યને, જે, – પદ પરથી દૂર કરી શકે છે.

(એ) ને દીવાલિયા તરીકે ન્યાયનિર્ણય કરવામાં આવ્યો હોય; અથવા

(બી) કોઈ એવા ગુનામાં દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો હોય કે જે રાજ્ય સરકારના મતાનુસાર નૈતિક અધમતા સમાવે છે; અથવા

(સી) એવા સભ્ય તરીકે કાર્ય કરવામાં શારીરિક અથવા માનસિક રીતે અસમર્થ બન્યા છે; અથવા

(ડી) એ એવો આર્થિક અથવા અન્ય હિત હાંસલ કર્યો છે કે જે સભ્ય તરીકે તેના કાર્યોને પ્રતિકૂળ રીતે અસર કરે તેવી સંભાવના છે, અથવા

(ઈ) એ પોતાની સ્થિતિનો એવો દુરુપયોગ કર્યો છે કે પદ પર તેની સતત રહેવું જાહેર હિતને પ્રતિકૂળ બને છે:

(એફ) આયોગની સતત પાંચ બેઠકોમાં, યોગ્ય કારણ સિવાય, પોતે ગેરહાજર રહે છે.

પરંતુ એ શરતે કે ઉપનિયમ (પ) ની કલમો (ડી) અને (ઈ) માં નિર્દિષ્ટ આધાર પર રાષ્ટ્રપતિ અથવા સભ્યને તેના પદ પરથી દૂર કરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે રાજ્ય સરકાર આ બાબતમાં તે નક્કી કરે તેવી પ્રક્રિયા મુજબ કરવામાં આવેલી તપાસમાં તે સભ્યને આવા આધાર માટે દોષિત ઠરાવે.

(જ) નિયુક્તિ પહેલાં, રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યએ એવો બાંહેધરીપત્ર આપવો પડશે કે તેમની પાસે એવો કોઈ આર્થિક અથવા અન્ય હિત નથી અને રહેશે નહીં, જે એવા સભ્ય તરીકેની તેમની ફરજો પર પ્રતિકૂળ અસર પહોંચાડે તેવી શક્યતા હોય.

(૭) રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની સેવાની શરતો અને નિયમોમાં, તેમના પદકાળ દરમિયાન, તેમની હાનિ થાય તે રીતે કોઈ ફેરફાર કરવામાં આવશે નહીં.

(૮) ઉપનિયમ (૪) હેઠળ અથવા અન્યથા રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અથવા અન્ય કોઈ સભ્યના રાજીનામા અથવા પદચ્યુતિથી સર્જાતી દરેક ખાલી જગ્યા નવી નિમણૂક દ્વારા ભરવામાં આવશે.

(૯) રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષના પદમાં આવી કોઈ ખાલી જગ્યા ઊભી થાય ત્યારે, તે સમયે પદ પર રહેલ પરિષ્કૃત (નિયુક્તિના ક્રમ મુજબ) સભ્ય, આવી ખાલી જગ્યા ભરવા માટે નિયુક્ત થયેલ વ્યક્તિ રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષનું પદ ગ્રહણ કરે ત્યાં સુધી અધ્યક્ષના કાર્યો બજાવશે.

(૧૦) જ્યારે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ ગેરહાજરી, બીમારી અથવા અન્ય કોઈ કારણસર તેમના કાર્યો નિભાવવામાં અસમર્થ હોય, ત્યારે રાજ્ય આયોગના પરિષ્કૃત (નિયુક્તિના ક્રમ અનુસાર) સભ્ય અધ્યક્ષ તેમના કાર્યોનો કાર્યભાર ફરી સંભાળે તે દિવસ સુધી અધ્યક્ષના કાર્યો નિભાવશે.

(૧૧) પ્રમુખ અથવા કોઈપણ સભ્ય, તે રૂપે પદ પર રહેવાનું બંધ કરે પછી, જે તારીખે તે આવા પદ પર રહેવાનું બંધ કરે છે તે તારીખથી પાંચ વર્ષના સમયગાળા સુધી, પોતાના કાર્યકાળ દરમિયાન અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ કાર્યવાહીનો વિષય રહેલી કોઈ સંસ્થામાં કોઈપણ નિમણૂક ધારણ કરશે નહીં અથવા તેની વ્યવસ્થા અથવા વહીવટ સાથે સંકળાયેલો રહેશે નહીં.

૩૦. ઉપરોક્ત નિયમ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે રાજ્ય આયોગના પ્રમુખ અને સભ્યોની સેવાને પેન્શનપાત્ર સેવા બનાવવાનો કોઈ જ ઉપબંધ તેમાં કરવામાં આવ્યો નથી. આ બાબતમાં રાજ્યના નિયમો સંપૂર્ણપણે મૌન છે. આ અપીલમાં નિર્ધારણ માટે ઊભો થતો મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે રાજ્યના નિયમોમાં કોઈ સ્પષ્ટ નિયમના અભાવે, મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય સરકાર માટે તા. ૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૨ના કાર્યપાલક આદેશ દ્વારા એવો ઉપબંધ કરવો ખુલ્લો હતો કે નહીં કે સામાવાળાએ રાજ્ય આયોગના પ્રમુખ તરીકે બજાવેલી સેવાને પેન્શનપાત્ર સેવા તરીકે ગણવામાં આવશે. અનુસંગિક પ્રશ્ન એ છે કે આવો આદેશ કલમ ૧૬(૨) અથવા રાજ્યના નિયમો સાથે અસંગત છે કે નહીં.

૩૧. બંધારણની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તા તે વિષયો સુધી વ્યાપ્ત થાય છે કે જેમના સંબંધમાં રાજ્યના વિધાનમંડળને કાયદા બનાવવાની સત્તા છે. બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬૨ માં આ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, રાજ્યની કાર્યપાલકની કાર્યપાલક સત્તા રાજ્યના વિધાનમંડળની સત્તા જેટલી જ વ્યાપ્ત છે.

૩૨. સંત રામ શર્માના કેસમાં : એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૯૧૦ માં આ અદાલતે તે અપીલકર્તા તરફથી રજૂ કરાયેલા આ તર્કોને નામંજૂર કર્યા હતા કે પસંદગી કક્ષાના પદો પર બઢતીને નિયંત્રિત કરતાં કોઈ વૈધાનિક નિયમો ના

હોવા પર સરકાર વહીવટી સૂચનાઓ બહાર પાડી શકતી નથી અને આવી વહીવટી સૂચનાઓ પહેલેથી જ ઘડાયેલા નિયમોમાં ન મળતા કોઈ પ્રતિબંધો લાદી શકતી નથી. અદાલતે જણાવ્યું હતું:

...એ સાચું છે કે સરકાર વહીવટી સૂચનાઓ દ્વારા વૈધાનિક નિયમોમાં સુધારો કરી શકતી નથી અથવા તેમને અપ્રભાવી બનાવી શકતી નથી, પરંતુ જો કોઈ વિશિષ્ટ મુદ્દે નિયમો મૌન હોય તો સરકાર ખામીઓને પૂરી કરી શકે છે, નિયમોને પૂરક બનાવી શકે છે અને અગાઉથી બનાવેલા નિયમો સાથે અસંગત ન હોય તેવી સૂચનાઓ જારી કરી શકે છે.

૩૩. ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિનું આ અદાલતે વારંવાર અનુસરણ કર્યું છે અને તેને પુનરોચ્ચારિત કરી છે. આ અદાલતની બંધારણીય પીઠે લલિત મોહન દેવ : (૧૯૭૩) ૩ એસ.સી.સી. ૮૬૨ (ફકરો ૯; પૃ. ૮૬૭) માં આમ જણાવ્યું હતું:

૯. સહાયકોની પસંદગી શ્રેણીમાં પસંદગીનું નિયમન કરતા કોઈ વૈધાનિક નિયમો નથી, તે સાચું છે. પરંતુ, વિષય સંબંધિત કોઈપણ નિયમ સાથે અસંગત ન હોય ત્યાં સુધી, આવા નિયમોના અભાવને કારણે પ્રશાસન ઉચ્ચ શ્રેણીમાં બઢતી અંગે સૂચનાઓ આપે તેમાં કોઈ અવરોધ ઊભો થતો નથી....

૩૪. ભારત સંઘ અને અન્ય વિ. સેન્ટ્રલ ઇલેક્ટ્રિકલ એન્ડ મિકેનિકલ એન્જિનિયરિંગ સર્વિસ (સી.ઈ. અને એમ.ઈ.એસ.) ગ્રુપ 'એ' (ડાયરેક્ટ રિફ્રૂટ્સ) એસોસિયેશન, સી.પી.ડબલ્યુ.ડી. અને અન્ય : (૨૦૦૮) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૪ માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે કાર્યપાલક સૂચનાઓ નિયમોમાં આવરી ન લેવાયેલા ખાડાઓ પૂરી શકે, પરંતુ આવી સૂચનાઓ કાયદેસરની નિયમાવલિના વિરુદ્ધ હોઈ શકતી નથી.

૩૫. કલમ ૧૬(૨) માં સમાવાયેલ કાયદેસરની જોગવાઈ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે. તેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે રાજ્ય આયોગના સભ્યોને ચૂકવવાપાત્ર પગાર અથવા માનદભથ્થું અને અન્ય ભથ્થાં, તેમજ તેમની સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો, રાજ્ય સરકાર દ્વારા જે રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા રહેશે. 'સભ્ય' શબ્દમાં રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષનો પણ સમાવેશ થાય છે. પેન્શનને સેવા-શરત બનાવવામાં આવી શકે છે, તેમાં કોઈ શંકાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. કલમ ૧૬(૨) માં આવેલ 'રાજ્ય સરકાર દ્વારા જે રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવે' આ અભિવ્યક્તિનો અર્થ શું છે.

૩૬. મારા મત મુજબ, કલમ ૧૬(૨) માં આવેલ 'રાજ્ય સરકાર દ્વારા જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ' આ શબ્દપ્રયોગનો અર્થ એવો વાંચવાનો છે કે, જો હોય તો, રાજ્ય સરકારે બનાવેલા નિયમો દ્વારા જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું

હોય તેમ. ઉપરોક્ત શબ્દપ્રયોગનો આ સહજ અર્થ છે. જો સંસદનો આશય એવો હોત કે રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોનો વેતન અથવા માનદભથ્થું અને અન્ય ભથ્થાં તેમજ સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો કલમ ૩૦(૨) હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય સરકાર દ્વારા અને અન્ય કોઈ રીતે નહીં પરંતુ નિયમોમાં જ જોગવાઈ પડશે, તો કલમ ૧૬(૨) ની જોગવાઈ આમ વાંચાત: ‘રાજ્ય આયોગના સભ્યોને ચૂકવવાપાત્ર વેતન અથવા માનદભથ્થું અને અન્ય ભથ્થાં તેમજ તેમની સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવેલા નિયમો અનુસાર જ રહેશે.’ ‘જેમ હશે’ એવા શબ્દો પછી આવેલ ‘જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ’ આ શબ્દપ્રયોગ સ્પષ્ટપણે એવો વિધાનમંડળીય આશય દર્શાવે છે કે ‘મે’ શબ્દ નિર્દેશાત્મક છે અને ‘જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ’ આ શબ્દપ્રયોગનો અર્થ ‘જો હોય તો’ એવો થાય. મેં ‘જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ’ આ શબ્દપ્રયોગને જે અર્થ આપ્યો છે તેને આ અદાલતના સુરીન્દર સિંહ વિ. સેન્ટ્રલ ગવર્નમેન્ટ અને અન્ય : (૧૯૮૬) ૪ એસ.સી.સી. ૬૬૭ તથા ઓડિશા સ્ટેટ (પ્રિવેન્શન એન્ડ કંટ્રોલ ઓફ પોલ્યુશન) બોર્ડ : (૨૦૦૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૨૧ ના નિર્ણયો પરથી આધાર મળે છે.

૩૭. ઓરિસ્સા સ્ટેટ (પ્રિવેન્શન એન્ડ કંટ્રોલ ઓફ પોલ્યુશન) બોર્ડ : (૨૦૦૩) ૧૦ એસસીસી ૪૨૧માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ એ પ્રશ્ન વિચારાધીન હતો કે, હવા પ્રદૂષણ નિયંત્રણ વિસ્તાર તરીકે કોઈ વિસ્તાર જાહેર

કરવા માટે નિયમો હેઠળ રીત નિર્ધારિત કરવામાં આવી ન હોય ત્યાં સુધી, એર (પ્રિવેન્શન એન્ડ કન્ટ્રોલ ઓફ પોલ્યુશન) અધિનિયમ, ૧૯૮૧ની કલમ ૧૯ હેઠળ માન્ય સૂચના રાજપત્રમાં પ્રકાશિત કરી શકાય કે નહીં. વિચારાધીન કલમ ૧૯ આ રીતે વાંચાય છે, 'રાજ્ય સરકાર રાજ્ય બોર્ડ સાથે પરામર્શ કર્યા પછી, અધિકૃત રાજપત્રમાં સૂચના દ્વારા, નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય તેવી રીતમાં, રાજ્યની અંદરના કોઈપણ વિસ્તાર અથવા વિસ્તારોને આ અધિનિયમના હેતુઓ માટે હવા પ્રદૂષણ નિયંત્રણ વિસ્તાર અથવા વિસ્તારો તરીકે જાહેર કરી શકે છે'. તે અધિનિયમની કલમ ૨(એન) 'પ્રિસ્કાઇબ્ડ' શબ્દની વ્યાખ્યા કરે છે, જેનો અર્થ કેન્દ્રીય સરકાર અથવા, જે તે સ્થિતિમાં, રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવાયેલા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત એવો થાય છે. તે અધિનિયમની કલમ ૫૪ રાજ્ય સરકારને નિયમો બનાવવાની સત્તા અંગે જોગવાઈ કરે છે. આ જોગવાઈઓ અને આ સર્વોચ્ચ અદાલતના થોડાક નિર્ણયો, અર્થાત્; ટી. કાજી વિ. યુ. જોર્માનિક સીમ અને અન્ય : એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસસી ૨૭૬ અને સુરીંદર સિંહ : (૧૯૮૬) ૪ એસસીસી ૬૬૭, ના પ્રકાશમાં, અદાલતે 'એઝ મે બી પ્રિસ્કાઇબ્ડ' શબ્દપ્રયોગનો વિચાર કર્યો અને ઠરાવ્યું કે આ શબ્દપ્રયોગનો અર્થ 'જો હોય તો' એવો થાય છે. આ અંગે આ સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ જણાવ્યું (પરિષ્દેદ ૧૨; પૃષ્ઠ ૪૨૯):

....આ અદાલત દ્વારા નક્કી કરાયેલા કેસોમાંના એક કેસમાં, જેનો આ ચુકાદામાં આગળ ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે, "જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ" નો અર્થ

"જો કોઈ હોય તો" એવો માનવામાં આવ્યો છે. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આવી અભિવ્યક્તિ કાયદા હેઠળની જોગવાઈના કાર્યાન્વયન માટે કેટલીક હદ સુધી લવચીકતા માટે અવકાશ રાખે છે. "જેમ" શબ્દનો અર્થ તે જે સંદર્ભમાં વપરાયો છે અને પૂર્વપ્રત્યય અથવા અનુપ્રત્યય વગેરે તરીકે તેના ઉપયોગની રીત અનુસાર અર્થછાયા ગ્રહણ કરે છે. તેના વિષે કોઈ કઠોર સ્થિરતા નથી અને તે કોઈ નિશ્ચિત સમયગાળા દરમિયાન અસ્તિત્વમાં હોવાની પરિસ્થિતિનો અથવા આકસ્મિકતાનો અર્થ ધારણ કરી શકે છે, અને તેથી આગળ પણ. અર્થાત્, કોઈ બાબત કોઈ રીતથી થવાની હોય, તો આવી રીત અસ્તિત્વમાં હોય અથવા વિદ્યમાન હોય તો જ તે રીતે થશે; જો તેવી રીત અસ્તિત્વમાં ન હોય, તો તે તેવી રીતે ન પણ થાય. તેથી, વિચારાધીન જોગવાઈનું વાચન સ્પષ્ટ કરે છે કે ઘોષણા કરવાની પદ્ધતિ "જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ", એટલે કે "જો કોઈ હોય તો" એવી નિર્ધારિત પદ્ધતિ અનુસાર અનુસરવાની છે.

૩૮. મારા વિચારી-વિમર્શપૂર્વકના મત મુજબ, જ્યાં નિયમો બનાવવાની રાજ્ય સરકારને પ્રદાન થયેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તેવા નિયમો કેટલાક પાસાઓ અંગે મૌન રહે છે, ભલે તે પાસાઓ અંગે નિયમો બનાવવાની સત્તા તેને હતી, અને જ્યાં તેને પ્રદાન થયેલી સત્તાના ઉપયોગમાં કોઈ નિયમો બનાવવામાં આવ્યા જ નથી, તેવી પરિસ્થિતિ વચ્ચે, રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તાના સંબંધમાં, કાનૂની સ્થિતિમાં કોઈ ફરક નથી. કલમ ૩૦(૨) હેઠળ રાજ્ય

સરકારમાં નિહિત એવી સત્તા, જે કલમ ૧૬(૨) માં સમાવવામાં આવેલી જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકવા માટે છે, તે કલમ ૧૬(૨) હેઠળ આવરી લેવાયેલા એવા વિષયો બાબતે, જેમ અંગે તેની દ્વારા કોઈ નિયમો બનાવવામાં આવ્યા નથી, જોગવાઈ કરવાની તેની કાર્યપાલક સત્તા હરણ કરતી નથી. રાજ્ય સરકાર દ્વારા આવી સત્તાનો ઉપયોગ, સ્પષ્ટ છે કે, બંધારણીય જોગવાઈઓ અથવા કલમ ૧૬(૨) માં આવેલી કાયદેસરની જોગવાઈ અથવા તેની દ્વારા બનાવાયેલા રાજ્ય નિયમો સાથે અસંગત હોવો જોઈએ નહીં. વર્તમાન કેસમાં, એપ્રિલ ૫, ૨૦૦૨ તારીખના આદેશના જારીકરણ દ્વારા રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ સત્તાનો ઉપયોગ આવા કોઈ દોષથી દૂષિત થતો નથી.

૩૯. મારી દ્વારા વધુ બે પાસાઓ પર વિચાર કરવાની જરૂર છે, પ્રથમ, ૧૯૮૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૧(૨)નો પ્રભાવ, જે જોગવાઈ કરે છે કે ૧૯૮૬ના અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલ દરેક નિયમ રાજ્ય વિધાનમંડળ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે અને દ્વિતીય, કલમ ૩૧(૨)ને ધ્યાનમાં લેતા, રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ સામાન્યતા સાથે કરવો છે કે પરિસ્થિતિ-વિશિષ્ટ રીતે નહીં.

૪૦. કેઝ ઓન સ્ટેચ્યુટ લો, સાતમી આવૃત્તિમાં, 'સંસદ સમક્ષ મૂકવું' વિષયને અધ્યાય ૧૩માં 'પ્રત્યાયોજિત વિધાન' શીર્ષક હેઠળ વિચારવામાં આવ્યો છે.

લેખકે નિરીક્ષણ કર્યું છે કે 'મૂકવાની' આવશ્યકતા પ્રથમ વખત ૧૮૩૦ના દાયકામાં પ્રગટ થઈ હતી. લેખકના જણાવ્યા અનુસાર, મૂકવાના ત્રણ પ્રકાર છે, (૧) વધુ પ્રક્રિયા વિના મૂકવું: (૨) નકારાત્મક ઠરાવને આધીન મૂકવું: અને (૩) સકારાત્મક ઠરાવને આધીન મૂકવું. ઉપરોક્ત 'મૂકવાના' ત્રણેય પ્રકારો ત્યારબાદ સમજાવવામાં આવ્યા છે. આ અદાલતે હુકમ ચંદ વગેરે વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય : (૧૯૭૨) ૨ એસ.સી.સી. ૬૦૧ માં 'સંસદ સમક્ષ મૂકવું' વિષય સંદર્ભે કેઝ ઓન સ્ટેચ્યુટ લોમાં કરવામાં આવેલા નિરીક્ષણોને માન્યતા આપી હતી.

૪૧. નિયમો અને વિનિયમોને સંસદ સમક્ષ પાથરવા બાબત ફરજિયાત છે કે માર્ગદર્શક છે, અથવા તેમનું અમલીકરણ થવા માટે પાથરવું પૂર્વશરત છે કે નિયમોના પ્રભાવને હાનિ પહોંચાડ્યા વિના તે અવગણાઈ શકે છે કે કેમ, તે અંગે હવે સુસ્થાપિત છે કે દરેક મામલો તેની પોતાની પરિસ્થિતિઓ અથવા જે અધિનિયમ હેઠળ નિયમો બનાવવામાં આવ્યા હોય તેના શબ્દપ્રયોગ પર આધારિત રહેવાનો છે. આ અદાલતને એમ/એસ. એટલાસ સાયકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. : (૧૯૭૯) ૨ એસ.સી.સી. ૧૯૬ ના કેસમાં, આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૩(૬) ના સંદર્ભે, ગૌણ કાયદા બનાવનાર સત્તાધિકારીઓ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા પ્રત્યાયોજિત વિધાન અથવા ગૌણ કાર્યપાલક સાધનો દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોને સંસદના બંને ગૃહો સમક્ષ

પાથરવા સંબંધિત જોગવાઈઓના પાયામાં રહેલી નીતિ અને હેતુ અંગે વિચારવાનો અવસર મળ્યો હતો. વિચારાધીન કલમ ૩(૬) આ મુજબ હતી, 'આ કલમ હેઠળ કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા અથવા કેન્દ્રીય સરકારના કોઈ અધિકારી અથવા સત્તાધિકારી દ્વારા બનાવવામાં આવેલ દરેક આદેશ, તે બનાવવામાં આવે ત્યારબાદ શક્ય તેટલી વહેલી તકે, સંસદના બંને ગૃહો સમક્ષ પાથરવામાં આવશે'. એમ/એસ. એટલાસ સાયકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. : (૧૯૭૯) ૨ એસ.સી.સી. ૧૯૬ માં, આ અદાલતની ત્રણ-ન્યાયમૂર્તીશ્રીની ખંડપીઠે કેઈઝ ઓન સ્ટેટ્યૂટ લો માં કરાયેલ નિરીક્ષણો તેમજ આ અદાલતના જાન મોહમ્મદ નૂર મોહમ્મદ બેગબાન વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યો : (૧૯૬૬) ૧ એસ.સી.આર. ૫૦૫ અને નરેન્દ્ર કુમાર અને અન્યો વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો : (૧૯૬૦) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૫ ના નિર્ણયોને ઉલ્લેખીને નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

૩૨. ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી અનિવાર્ય રીતે એવો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે વિધાનમંડળનો કદી એવો આશય નહોતો કે અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૬) દ્વારા કલ્પાયેલ ટેબલ પર મૂકવાની આવશ્યકતાના પાલનના અભાવે આદેશ શૂન્ય ગણાય. પરિણામે, પ્રશ્નાધીન વસ્તુ સહિત લોખંડ અને સ્ટીલની વિવિધ શ્રેણીઓના મહત્તમ વેચાણ ભાવ નિશ્ચિત કરતી ઉપરોક્ત અધિસૂચનાને

સંસદના બંને ગૃહો સમક્ષ રજૂ ન કરવાથી તે અધિસૂચના રદબાતલ થવા પાત્ર બની શકતી નથી....

૪૨. ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિના પ્રકાશમાં, જો ૧૯૮૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૧(૨) જોવામાં આવે, તો તે અંગે કોઈપણ પ્રકારની શંકા રહેતી નથી કે ઉક્ત જોગવાઈ નિર્દેશાત્મક છે.

૪૩. શ્રી એ. મારિયારપુથમની આ રજૂઆત સ્વીકારવામાં હું અસમર્થ છું કે કલમ ૩૧(૨) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતાં, નિયમોમાં રહેલી ખામીઓ પૂર્ણ કરવાની રાજ્ય સરકારની કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર સામાન્ય રીતે જ કરી શકાય.

૪૪. ઉપરોક્ત ચર્ચાથી એ અનુસરે છે કે ૧૯૮૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) માં જોગવાયેલ વિષય/વિષયો અંગે, જ્યાં રાજ્યના નિયમો એવા કોઈ વિષય બાબતે મૌન હોય, ત્યાં રાજ્ય સરકારને કાર્યપાલક આદેશ અથવા વહીવટી સૂચનાઓ જારી કરવાની સત્તા છે. ૧૯૮૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૨) અથવા કલમ ૩૧ માં એવું કશું જ નથી જે રાજ્ય કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની પેન્શનપાત્ર સેવા અંગે કાર્યપાલક આદેશ અથવા વહીવટી

સૂચનાઓ જારી કરવાની રાજ્ય સરકારની સત્તાને મર્યાદિત કરે, ભલે રાજ્યના નિયમો બનાવવામાં આવ્યા હોય, પરંતુ એવા નિયમો પેન્શનપાત્ર સેવાના પાસા અંગે મૌન હોય. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, રાજ્ય કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની પેન્શનપાત્ર સેવા સંબંધિત રાજ્યના નિયમોમાં કોઈ જોગવાઈના અભાવે, રાજ્ય કમિશનના અધ્યક્ષની પેન્શનપાત્ર સેવા અંગે રાજ્ય સરકાર દ્વારા કાર્યપાલક આદેશ અથવા વહીવટી સૂચનાઓ જારી કરવા માટે કોઈ પ્રતિબંધ નથી.

૪૫. જ્યાં સુધી મધ્ય પ્રદેશ સરકાર દ્વારા પ્રતિસાદીના રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષના પદ પરની સેવાને પેન્શન માટે ગણતરીમાં લેવા મંજૂરી આપતો તા. એપ્રિલ ૫, ૨૦૦૨ નો આદેશ સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી તે કલમ ૧૬(૨)માં સમાવવામાં આવેલી કાયદેસરની જોગવાઈ તથા રાજ્યના નિયમો સાથે અસંગત ન હોવાને કારણે, નિમણૂકની શરતો અને નિયમો અનુસાર પ્રતિસાદી રાજ્ય સરકાર પાસેથી પેન્શન મેળવવા હકદાર હતો એવો વડી અદાલતનો અભિપ્રાય ખોટો ઠરાવી શકાય તેમ નથી. વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું હતું કે, પ્રતિસાદી રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે તેણે બજાવેલી સેવા સંબંધે તા. એપ્રિલ ૫, ૨૦૦૨ ના આદેશમાં જેટલી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તેટલી હદ સુધી તે રાજ્ય સરકાર પાસેથી પેન્શન મેળવવા હકદાર હતો. સ્પષ્ટ છે કે આવી સેવાને પ્રતિસાદીની વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની સેવા સાથે સંયુક્ત

ગણવામાં આવશે નહીં અને તેનો ભાર ભારતના એકત્રિત નિધિ પર મૂકવામાં આવશે નહીં.

૪૬. તદનુસાર, નાગરિક અપીલમાં કોઈ જ વજનદાર આધાર નથી અને ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ કર્યા વિના તે નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

એચ્.એલ્. ગોખલે, ન્યાયાધીશ.

૪૭. મને મારા ભાઈ લોઢા જે. દ્વારા તૈયાર કરાયેલ વિદ્વતાપૂર્ણ ચુકાદાનું અવલોકન કરવાનો લાભ મળ્યો છે, તેમ છતાં નીચે સવિનય દર્શાવેલ કારણોને આધારે હું તેના સાથે સહમત થવાની સ્થિતિમાં નથી.

૪૮. આ અપીલમાં સંક્ષિપ્ત પ્રશ્ન એ છે કે પ્રથમ સામાવાળા, જેઓ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે નિવૃત્તિ પછી અંદાજે ૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિનાના ગાળામાં મધ્ય પ્રદેશમાં ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કાર્યરત રહ્યા હતા (સંક્ષેપમાં "રાજ્ય આયોગ"), તેઓને અનુગામી આ સમયગાળા માટે પેન્શન મેળવવાનો હક હતો કે નહીં, જ્યારે ગ્રાહક સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬ (સંક્ષેપમાં "અધિનિયમ") હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમોમાં તે માટે કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈ નહોતી. અનુસંગિક પ્રશ્ન એ છે કે શું દ્વિતીય સામાવાળા, એટલે

કે મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, કાર્યપાલક આદેશ જારી કરીને આ સમયગાળા માટે પેન્શન મંજૂર કરી શકતું હતું.

૪૯. આ કેસને સંબંધિત વ્યાપક હકીકતો અને કાયદેસરની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ મારા સહોદર ન્યાયાધીશના ચુકાદામાં કરવામાં આવ્યો છે અને તેથી હું તેમનું પુનરાવર્તન કરતો નથી, તેમ છતાં હું કેટલીક આવશ્યક હકીકતો અને સંબંધિત જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરી શકું છું. વર્તમાન અપીલ તરફ દોરી જતી સંક્ષિપ્ત હકીકતો

૫૦. અહીંના પ્રથમ સામાવાળા, મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે દસ વર્ષથી વધુ સેવા બજાવ્યા પછી ૧૩.૮.૧૯૯૮ના રોજ નિવૃત્ત થયા હતા. તેઓને ૧૮.૯.૧૯૯૮ની સરકારી સૂચના દ્વારા, થોડા અલ્પ અંતરાલ બાદ, ૨૧.૯.૧૯૯૮ના રોજ રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, તેમણે અધ્યક્ષ તરીકે ચાર વર્ષ, દસ મહિના અને બાવીસ દિવસનો કાર્યકાળ નિભાવ્યો અને ૧૨.૮.૨૦૦૩ના રોજ તે પદનો કાર્યભાર મુક્ત કર્યો.

૫૧. રાજ્ય આયોગના સભ્યોને (જેમાં અધ્યક્ષનો પણ સમાવેશ થાય છે) ચૂકવવાપાત્ર વેતન અથવા માનધન તથા અન્ય ભથ્થાં, તેમજ તેમની સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ નિયમિત થાય છે. પ્રથમ સામાવાળાની નિમણૂકની શરતો અને નિયમો સરકારના તા. ૨૬.૫/૩.૬.૧૯૯૯ ના પત્ર/આદેશ હેઠળ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાં નીચેની શરતોનો સમાવેશ થતો હતો:

(૧) નિમણૂકની અવધિ ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની કલમ ૧૬(૩) મુજબ રહેશે.

(૨) નિયુક્તિના સમયગાળા દરમિયાન તેને પેન્શન કપાત કર્યા બાદ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને ચુકવવાપાત્ર પગારના સમકક્ષ પગાર મળશે. નાણાં વિભાગના કચેરી પરિપત્ર નં. ઈ-૪-ચાર-૭૯-ની-૫-૮૪, તા. ૨૦.૧૦.૧૯૮૪ મુજબ પેન્શન અંગેની રાહત તેને ચુકવવાપાત્ર રહેશે નહીં.

(૩) ભથ્થાં અને અન્ય અનુષંગિક સુવિધાઓ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશની સમકક્ષ તેમને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે.

આથી, સ્પષ્ટ હતું કે આ અવધિ દરમિયાન તેને વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેના તેના વેતન બરાબરનું વેતન મળવાનું હતું, જેમાં વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે આપેલ સેવાઓ બદલ મળતી પેન્શનની રકમ કપાત કર્યા પછીની રકમનો સમાવેશ થતો. પેન્શન અંગેની રાહત પણ તેને ચુકવવાપાત્ર

નહોતી. ભથ્થાં અને અન્ય અનુસંગી લાભો તેને વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને સમક્ષ ઉપલબ્ધ કરાવવાના હતા. તેથી, આ નિશ્ચિત શરતોવાળી એક મુદત આધારિત નિમણૂક હતી, જેમાં પેન્શનનો સમાવેશ થતો નહોતો.

પર. ત્યારબાદ, પ.જ.૨૦૦૨ના રોજ મધ્ય પ્રદેશ સરકારે પેન્શનની ચૂકવવાપાત્રતા અને નિર્ધારણના હેતુસર રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે તેમની સેવાનો સમયગાળો ગણતરીમાં લેવા અંગે મંજૂરી આપતો આદેશ જાહેર કર્યો. તે આદેશમાં નીચે મુજબની શરત સામેલ હતી:

પરંતુ શરતે કે બંને પેન્શનને એકત્રિત કરીને મળતી કુલ રકમ માનનીય વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તિશ્રી માટે નિર્ધારિત પેન્શનની મહત્તમ મર્યાદા કરતાં વધુ નહીં હોય.

પ૩. પ્રથમ સામાવાળાનો કાર્યકાળ પૂર્ણ થયા પછી, તેમણે પેન્શન અને ઉપદાન નક્કી કરવા માટેના પ્રપત્ર ૬ માં તેમની પેન્શન સંબંધિત કાગળો અપીલકર્તાના કચેરીમાં તા. ૨૯.૮.૨૦૦૩ના રોજ રજૂ કર્યા. તેની કલમો ૧૮ અને ૧૯ નીચે મુજબ છે:

૧૮	પ્રસ્તાવિત પેન્શન	રૂ. ૧૩,૦૦૦/- પ્રતિ
----	-------------------	--------------------

		માસ + મોંઘવારી ભથ્થું અથવા રૂ. ૧,૫૬,૦૦૦/- પ્રતિ વર્ષ + મોંઘવારી ભથ્થું
૧૯	પ્રસ્તાવિત મૃત્યુ-સહ-નિવૃત્તિ ઉપદાન	રૂ. ૧,૩૮,૩૩૩=૦૦ (ગણતરી પત્રક મુજબ)

તે સાથે સંલગ્ન ગણતરી પત્રક નીચે મુજબ હતું:

ગણતરી પત્રક

પેન્શનની રકમ અને મૃત્યુ-સહ-નિવૃત્તિ ગ્રેયુઇટીની રકમની ગણતરી પત્રક

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એસ.કે. દુબે, અધ્યક્ષ, એમ.પી. રાજ્ય ગ્રાહકને ચુકવવાપાત્ર

વર્તમાન પગારધોરણ મુજબ, ભોપાલ ખાતેનો વિવાદ નિવારણ આયોગ.

જન્મતારીખ ૧૪.૮.૧૯૩૬

વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક તથા પદભાર સંભાળ્યાની તારીખ

૨.૩.૧૯૮૮

કાયમી ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂકની તારીખ ૪.૮.૧૯૮૯

વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે નિવૃત્તિની તારીખ ૧૪.૮.૧૯૯૮ એફ.એન.

પ્રમુખ તરીકે નિમણૂકની તારીખ, એમ.પી. રાજ્ય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ

કમિશન, ભોપાલ ૨૧.૯.૧૯૯૮ એફ.એન.

કુલ સેવા

વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે ૨.૩.૧૯૮૮ થી ૧૪.૮.૧૯૯૮ પૂર્વાહિ વર્ષ

મહિનો દિવસ

૧૦ ૫ ૧૨

એમ.પી. ઉપભોક્તા વિવાદ નિવારણના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા

કમિશન ૨૧.૯.૧૯૮૮ થી ૧૩.૮.૨૦૦૩ ૪ ૧૦ ૨૨

કુલ ૧૫ ૪ ૦૪

વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ (સેવાની શરતો) ના ભાગ-૧ હેઠળ પેન્શનની

રકમ

અધિનિયમ ૧૯૫૪ અને ભારત સરકારના કાયદા અને ન્યાય મંત્રાલયના વિભાગ
મુજબ

ન્યાયનો તા. ૧૮.૧૨.૧૯૮૭ અને ૧૧.૪.૧૯૮૮

રૂ. ૧૧,૧૫૦ X ૧૫ = ૧૬૭૨૫૦ / ૧૨ = રૂ. ૧૩૯૩૭.૫૦ પૈસા

અધિકતમ રૂ. ૧૩,૦૦૦ / - પ્રતિ મહિનો અથવા રૂ. ૧,૫૬,૦૦૦ / - પ્રતિ વર્ષ
મૃત્યુ-સહ-નિવૃત્તિ ઉપદાનની રકમ, જેમાં ૫૫% મહેંગાઈ ભથ્થું સમાવેશિત છે,
મુજબ

સૂચનાઓ.

રૂ. ૨૬,૦૦૦+

ડી.એ.નું ૫૫% ૧૪,૩૦૦ / કુલ રૂપિયા ૩૦,૩૦૦૦ / - ૪૦,૩૦૦ X ૨૦ X
૧૫ / ૩૦ X ૧ =

૪,૦૩,૦૦૦

ડી.સી.આર.જી.ની મહત્તમ મર્યાદા રૂપિયા ૩,૫૦,૦૦૦=૦૦

ઓછું અગાઉથી ચૂકવેલ રૂપિયા ૨,૧૧,૬૬૭=૦૦

બાકી ચૂકવવાની રકમ રૂ. ૧,૩૮,૩૩૩=૦૦

કુટુંબ પેન્શન: રૂ. ૭૮,૦૦૦ પ્રતિ મહિનો (અથવા પ્રતિ વર્ષ?) મુજબ
૧૪.૮.૨૦૦૩ થી અમલમાં

શ્રીમાન ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એસ.આઈ. દુબેની પત્ની શ્રીમતી મંજુ દુબે, તેમના
અવસાન સુધી અથવા

પુનર્વિવાહ, જેમાંથી જે વહેલું થાય તે.

૫૪. અપીલકર્તાએ તે બાબતે પોતાના તા. ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ના પત્ર દ્વારા કેટલાક
પ્રશ્નો ઉઠાવ્યા હતા. આ પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે પ્રથમ સામાવાળા
તરફથી રજૂ કરાયેલ પેન્શન ગણતરી પત્રક મુજબ, પ્રથમ સામાવાળાના
પેન્શનમાં વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે તેમણે બજાવેલી સેવા સાથે
અધ્યક્ષ તરીકેની તેમની સેવાનો ઉમેરો કરીને સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, અને
તે કાયદા અનુસાર નહોતું. તેમાં આ બાબત દર્શાવવામાં આવી હતી કે ગ્રાહક
સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬માં પેન્શનની સ્વીકાર્યતા અંગે કોઈ જોગવાઈ
નહોતી. ઉપરાંત, નીચેના ત્રણ મુદ્દાઓ અંગે સ્પષ્ટીકરણ માંગવામાં આવ્યું હતું:

(૧) સેવા ના દરેક વર્ષ માટે પેન્શન જે દરે ગણવાની છે તે દર.

(૨) પેન્શન અંગેની રાહત સ્વીકાર્ય છે કે નહીં, અને જો સ્વીકાર્ય હોય તો રાજ્ય
સરકાર, કેન્દ્ર સરકાર/વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તીશ્રીને લાગુ પડતા નિયમો
અનુસાર.

(૩) ઉક્ત સેવા ગણતરી અંગેના આદેશમાં ગ્રેયુઈટીની પાત્રતા અને પેન્શનના રૂપાંતરણ અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી.

એ બાબત પણ સૂચવવામાં આવી હતી કે, વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તીશ્રી (સેવાની શરતો) અધિનિયમ, ૧૯૫૪ માં સુધારો કર્યા વિના ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવેલ પ્રથમ સામાવાળાની પેન્શનનું પુનઃનિર્ધારણ કરવું યોગ્ય નહોતું. તેથી પેન્શન સંબંધિત દસ્તાવેજો પરત મોકલવામાં આવ્યા હતા.

પપ. આના પરિણામે અપીલકર્તા અને પ્રથમ સામાવાળા વચ્ચે વધુ પત્રવ્યવહાર થયો. અપીલકર્તાએ તા. ૨૩.૯.૨૦૦૪ ના પોતાના પત્રમાં નોંધ્યું હતું કે પ્રથમ સામાવાળાનો મામલો કેન્દ્રિય કાયદા અને ન્યાય મંત્રાલયને મોકલવામાં આવ્યો હતો, જેણે તા. ૯.૯.૨૦૦૨ ના પોતાના પત્ર દ્વારા, આ અદાલતના એસ.એલ.પી. નં. ૧૫૪૫૦/૨૦૦૩ એટલે કે જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, જેનો અહેવાલ : ૨૦૦૩(૭) એસ.સી.સી. ૭૨૬ માં પ્રકાશિત થયેલો છે, ના ચુકાદાની નકલ સાથે ઉત્તર આપ્યો હતો, જેમાં એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો હતો કે પેન્શનરી લાભોના હેતુસર, વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે ગાળેલો સમયગાળો પેન્શનનું પુનર્નિર્ધારણ કરવા માટે વધારાના સમયગાળા સાથે જોડીને ગણાવી શકાય નહીં. આ જ સ્થિતિ અપીલકર્તાએ પ્રથમ સામાવાળા નં. ૧ ને સંબોધિત તા. ૪.૧૧.૨૦૦૪ ના પોતાના અનુગામી પત્રમાં ફરી દોહરાવી છે. આ ત્રણ પત્રો/આદેશોને પ્રથમ

સામાવાળાએ મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતમાં રિટ અરજી (ડબ્લ્યુ.પી. નં. ૧૩૩૦૨/૨૦૦૪) દ્વારા પડકાર્યા હતા, અને તે અરજીને પડકારાધીન તા. ૮.૨.૨૦૦૫ ના ચુકાદા અને આદેશથી મંજૂર કરવામાં આવી છે. વડી અદાલતે નોંધ્યું છે કે આ વધારાની જવાબદારી રાજ્ય સરકાર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી રહી છે, અને તે ભારતની સંચિત નિધિમાંથી ઉપાડવાની નથી, તેમજ તે વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને ચૂકવવાપાત્ર મહત્તમ પેન્શનથી વધુ નથી જવાની અને તેથી તે માન્ય ગણાશે. વિવાદી પક્ષકારો તરફથી કરવામાં આવેલી રજૂઆતો

૫૬. પ્રથમ સામાવાળાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી અમરેન્દ્ર શરણે અપીલકર્તાની તરફથી કરવામાં આવેલી અપીલની જાળવણીયોગ્યતા અંગે આક્ષેપ ઉઠાવ્યો હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે, કારણ કે તેમના નિર્ણયને પડકારવામાં આવ્યો હતો, અપીલકર્તાએ તેને વધુ આગળ ધપાવવો અપેક્ષિત નથી. આ સંદર્ભમાં, અમારે નોંધવું જરૂરી છે કે અપીલકર્તાને વડી અદાલતમાં દાખલ રિટ અરજીમાં પ્રથમ સામાવાળા તરીકે જોડવામાં આવ્યો હતો. તે રાજ્યના હિસાબોના પ્રભારી છે અને ભારતના નિયંત્રણકર્તા અને મહાલેખા પરીક્ષકનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, જે એક બંધારણીય પદાધિકારી છે. પેન્શનની ચુકવણી અને તેનું પર્યવેક્ષણ તેમની જવાબદારીનો એક ભાગ છે. રિટ અરજીમાં તેમના પત્રો/આદેશોને પડકારવામાં આવ્યા હતા, અને જો તેમનો એવો મત હતો કે વડી અદાલતનો નિર્ણય ભૂલભર્યો હતો, તો તેઓને તે નિર્ણયને પડકારવા માટે પાત્ર માનવામાં ન

આવે તે માટે અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી. તેઓ એક વહીવટી સત્તા છે અને તેમના નિર્ણયને કાનૂન અને ન્યાય મંત્રાલયે મંજૂરી આપી હતી. આવી અરજીઓ અગાઉ પણ એકાઉન્ટન્ટ જનરલો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. [ઓડિશાના એકાઉન્ટન્ટ જનરલ વિ. આર. રામમૂર્તિ, અહેવાલિત ૨૦૦૬ (૧૨) એસ.સી.સી. ૫૫૭, ના કેસમાં સંદર્ભ માટે.] તેથી, આ આક્ષેપમાં અમને કોઈ સાર જણાતો નથી.

૫૭. અપીલકર્તા તરફથી કરવામાં આવેલી મુખ્ય રજૂઆત અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) પર આધારિત છે, જે નીચે મુજબ છે:

૧૬. રાજ્ય આયોગની રચના....

(૧)

(૨) રાજ્ય આયોગના સભ્યોને ચૂકવવાપાત્ર પગાર અથવા માનધન અને અન્ય ભથ્થાં, તેમજ તેમની સેવાની અન્ય શરતો અને નિયમો, રાજ્ય સરકાર દ્વારા જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેમ રહેશે.

અધિનિયમની કલમ ૨(૪૪) હેઠળ 'સભ્ય' ની વ્યાખ્યામાં રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષનો સમાવેશ થાય છે, અને 'વિહિત' શબ્દની વ્યાખ્યા કલમ ૨(એન) માં નીચે મુજબ આપવામાં આવી છે:

૨(એન). "નિર્ધારિત" નો અર્થ એ છે કે આ અધિનિયમ હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા અથવા, જે કિસ્સામાં લાગુ પડે તે મુજબ, કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત.

અધિનિયમની કલમ ૩૦, જે કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારને નિયમો બનાવવાની સત્તા નિર્ધારિત કરે છે, તે ઉપકલમ (૨) હેઠળ વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરે છે કે અન્ય બાબતો ઉપરાંત રાજ્ય સરકાર સૂચના દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૧૬ ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે. તેવી સ્થિતિમાં, નિયમોમાં જે કંઈ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય તે રાજ્ય આયોગના સભ્યો માટે સેવાની વિવિધ શરતો અને નિયમો છે. તેનો અર્થ એવો નથી કે રાજ્ય સરકાર પેન્શન અથવા અન્ય લાભો મંજૂર કરતા વધારાના નિયમો ઘડી શકતી નથી. તેમ છતાં, જ્યાં નિયમો ઘડ્યા વિના આવું કરવામાં આવે છે, ત્યાં એમ કહેવું મુશ્કેલ રહેશે કે તેને અધિનિયમ દ્વારા અધિકૃતતા પ્રાપ્ત છે.

૫૮. આ સંદર્ભે લાગુ પડતાં નિયમો, અર્થે મધ્ય પ્રદેશ ઉપલોકતા સંરક્ષણ નિયમો, ૧૯૮૭, અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી એ નોંધવામાં કોઈ મુશ્કેલી નથી કે ઉક્ત નિયમો અધ્યક્ષ કે સભ્યોમાંથી કોઈને પણ પેન્શન આપવા માટે જોગવાઈ કરતા નથી. તેના નિયમ ૬ (૧) થી (૩) આ સંદર્ભે સંબંધિત નિયમો છે. તેઓ નીચે મુજબ છે:

૬. રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોના વેતન તથા અન્ય ભથ્થાં અને સેવા સંબંધિત શરતો તથા નિયમો.

૧. રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષને, જો સંપૂર્ણ સમયના ધોરણે નિમણૂક કરવામાં આવ્યા હોય, તો વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને મળતું વેતન મળશે અથવા જો અંશકાલીન ધોરણે નિમણૂક કરવામાં આવ્યા હોય, તો બેઠક માટે દરરોજ રૂ. ૨૦૦ નું એકમુષ્ટ માનદ વેતન મળશે. અન્ય સભ્યોને, જો તેઓ સંપૂર્ણ સમયના ધોરણે બેઠકો બજાવતા હોય, તો બેઠક માટે દરરોજ રૂ. ૧૫૦ નું એકમુષ્ટ માનદ વેતન મળશે.

૨. રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોને સત્તાવાર પ્રવાસ દરમિયાન એવો પ્રવાસ ભથ્થો અને દૈનિક ભથ્થો મેળવવા પાત્રતા રહેશે, જે રાજ્ય સરકારના ગ્રેડ ૧ અધિકારીને મંજૂર હોય છે.

૩. પગાર, માનદભથ્થું અને અન્ય ભથ્થાંનો ખર્ચ રાજ્ય સરકારની સંચિત નિધિમાંથી ભરપાઈ કરવામાં આવશે.

૫૯. અપીલકર્તા તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મારિયારપુથમની રજૂઆત એવી રહી છે કે અપીલકર્તાએ આ જોગવાઈઓને જેવી છે તેવી જ વાંચી અને અમલમાં મૂકી જવી આવશ્યક છે. આ કલમ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે સભ્યની (કમિશનના પ્રમુખ સહિત) સેવાકીય શરતો અને નિયમો રાજ્ય સરકાર દ્વારા વિહિત કરવામાં આવ્યા મુજબ રહેશે. 'વિહિત' નો અર્થ નિયમોમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ એવો થાય છે. અધિનિયમની કલમ ૩૧ મુજબ આ નિયમો વિધાનસભા સમક્ષ મૂકાશે તે જરૂરી છે. કારણ કે નિયમોમાં પેન્શન અંગે કોઈ જોગવાઈ નથી, તેથી પ્રથમ સામાવાળાની સેવાકીય શરતોમાં એવો કોઈ

અભિપ્રાય સમાવિષ્ટ કરી શકાય નહીં. શ્રી મારિયારપુથમે આ અદાલતના ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. સિંહારાસિંહ : એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૩૫૮ ના કેસમાં આપવામાં આવેલ ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો હતો, અને ખાસ કરીને તેના પરિચ્છેદ ૮ ના પ્રથમ ભાગ પર, જે આ પ્રમાણે છે:

૮. ટેલર વિ. ટેલર (૧૮૭૬) ૧ સીએચ. ડી ૪૨૬ માં અપનાવવામાં આવેલ નિયમ સુપ્રતિષ્ઠિત છે અને સદૃઢ સિદ્ધાંત પર આધારિત છે. તેનું પરિણામ એ છે કે જો કોઈ વિધિએ કોઈ કાર્ય કરવા માટે સત્તા પ્રદાન કરી હોય અને તે સત્તાનો ઉપયોગ કઈ પદ્ધતિથી કરવો તે નિર્ધારિત કર્યું હોય, તો અનિવાર્ય રીતે તે નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી પદ્ધતિ સિવાય અન્ય કોઈપણ રીતે તે કાર્ય કરવાનું પ્રતિબંધિત કરે છે. આ નિયમ પાછળનો સિદ્ધાંત એવો છે કે જો આવું ન હોય, તો વૈધાનિક જોગવાઈ જાણે ઘડવામાં જ આવી ન હોય તેમ થઈ જાય....

૬૦. અપીલકર્તા તરફથી કરવામાં આવેલી રજૂઆતના વિરોધમાં, પ્રથમ સામાવાળાની તરફથી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અમરેન્દ્ર શરણ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે વર્તમાન કેસમાં પેન્શન અંગેની જોગવાઈ બાબતે નિયમો મૌન છે. તેમ છતાં, તેનો એવો અર્થ થઈ શકતો નથી કે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬૨ હેઠળ કાર્યપાલક આદેશ જારી કરીને રાજ્ય સરકાર પોતાની રીતે પેન્શન મંજૂર કરી શકતી નથી. આ સંદર્ભે તેમણે આ સર્વોચ્ચ અદાલતના સાન્ત રામ શર્મા વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય : એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૯૧૦ ના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો. 'નિયમિત કરવામાં આવે તેમ' એવા વાક્યખંડનું

સ્પષ્ટીકરણ કરવા માટે, ખાસ કરીને તેની કલમ ૧૨ અંગે, ઓરિસ્સા રાજ્ય (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) બોર્ડ વિ. ઓરિએન્ટ પેપર મિલ્સ : ૨૦૦૩ (૧૦) એસ.સી.સી. ૪૨૧ ના આ સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર પણ દૃઢ આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેથી એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું કે જ્યાં નિયમ મૌન હોય, ત્યાં તેનો અર્થ રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તાઓના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ એવો કરી શકાય નહીં, જેનો ઉપયોગ રાજ્યએ વર્તમાન કેસમાં કર્યો છે. પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોનો વિચાર

૬૧. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૧૬૨, નીચે મુજબના શબ્દોમાં રાજ્યની કારોબારી સત્તાની વ્યાપ્તિ નિર્ધારિત કરે છે:

૧૬૨. રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તાનો વ્યાપ આ સંવિધાનની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તા તે બાબતો સુધી વિસ્તરશે, જેઓ અંગે રાજ્યની વિધાનસભાને કાયદા બનાવવાની સત્તા છે:

પરંતુ એવી જોગવાઈ રહેશે કે જે કોઈ બાબત અંગે રાજ્યની વિધાનસભા અને સંસદને કાયદા બનાવવાની સત્તા હોય, તે બાબતમાં રાજ્યની કાર્યપાલક સત્તા આ સંવિધાન દ્વારા અથવા સંસદે બનાવેલા કોઈ કાયદા દ્વારા સંઘ અથવા તેની સત્તાધિકારીઓને સ્પષ્ટપણે સોંપવામાં આવેલી કાર્યપાલક સત્તાને આધીન રહેશે અને તે દ્વારા મર્યાદિત રહેશે.

આ કલમ તેના મુખ્ય ભાગમાં નિશ્ચિતપણે એવું નિર્ધારિત કરે છે કે રાજ્યની કાર્યકારી સત્તા એવા વિષયો સુધી વિસ્તરશે, જેઓ અંગે રાજ્યની વિધાનસભાને

કાયદા બનાવવાની સત્તા છે. તેમ છતાં, નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે આ કલમના ઉપબંધમાં એવો નિર્ધાર છે કે આવા વિષયોમાં રાજ્યની કાર્યકારી સત્તા, બંધારણ દ્વારા અથવા સંસદે બનાવેલા કોઈ કાયદા દ્વારા સંઘ અથવા તેના સત્તાધિકારીઓને સ્પષ્ટપણે સોંપવામાં આવેલી કાર્યકારી સત્તાને આધીન રહેશે અને તે દ્વારા મર્યાદિત રહેશે. વર્તમાન કેસમાં, રાજ્ય સરકારને અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) ની જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા કલમ ૩૦(૨) હેઠળ સ્પષ્ટપણે આપવામાં આવી છે. તેથી રાજ્યએ તેની કાર્યકારી સત્તાનો ઉપયોગ આ કાયદાને આધીન રહીને અને તે દ્વારા મર્યાદિત રીતે, અર્થાત્ તેના અનુરૂપ રીતે, કરવો પડે.

૬૨. જ્યારે કાયદો એવી જોગવાઈ કરે છે કે 'શરતો અને નિયમો એવા હશે જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે' અને 'નિર્ધારિત' નો અર્થ નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત એવો થાય છે, ત્યારે તેમાંથી અનુમાનિત થાય છે કે આવા નિયમો સામાન્ય અમલવાળા હોવા જોઈએ. જો કલમ ૧૬(૨) હેઠળ સેવા શરતો અને નિયમોની સંકલ્પનામાં પેન્શનને આવરી લેવાનું હોય, તો તે અંગેનો સામાન્ય નિયમ હોવો આવશ્યક છે. પેન્શનનો અર્થ એવો આવર્તિત ચૂકવણો થાય છે જે સંબંધિત નિયમોથી શાસિત દીર્ઘકાળની સેવા બાદ કર્મચારીને નિવૃત્તિ પછી ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે છે [સંદર્ભ: પેપ્સુ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન, પતિયાલા વિ. મંગલ સિંહ : ૨૦૧૧ (૧૧) એસ.સી.સી. ૭૦૨]. વર્તમાન કેસમાં, સંબંધિત કાયદા હેઠળ ઘડવામાં આવેલા સામાન્ય નિયમો સેવા શરતો અને નિયમો

નિર્ધારિત કરે છે, પરંતુ તે પેન્શન માટે કોઈ જોગવાઈ કરતા નથી. જ્યાં સુધી પેન્શન મંજૂર કરવાની બાબતનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી અપીલકર્તાએ પોતાના પ્રથમ પત્ર તારીખ ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ દ્વારા પેન્શન ક્યા દરે ગણવી તે મુદ્દો ઉઠાવ્યો હતો. શ્રી મરિયારપુથમે રજૂ કર્યું હતું કે જો ગ્રાહક આયોગની સેવા જોડવાની ન હોય, અને રાજ્ય સરકારને જ જવાબદારી વહન કરવાની હોય, તો આયોગમાં કેટલાં વર્ષની સેવા પેન્શન માટે પાત્ર ગણાશે તેની પણ જોગવાઈ કરવી પડશે. માત્ર એટલી જોગવાઈ કરવી પૂરતી નથી કે બંને પેન્શનને એકસાથે મેળવીને થતી રકમ માનનીય વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તિશ્રી માટે નિર્ધારિત પેન્શનની મહત્તમ મર્યાદાથી વધુ ન હોવી જોઈએ. આ મુદ્દાઓનો નિવેડો નિયમો બનાવવામાં આવે તો જ લાવી શકાય, અન્યથા નહીં.

૬૩. આ બાબતમાં ખાસ કરીને આ હેતુ માટે નિયમો બનાવવાથી રાજ્ય સરકારને કંઈપણ અટકાવતું નથી. આમ, જ્યારે વિધાનમંડળે એવું ઇચ્છ્યું ત્યારે પેન્શન માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જે સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલના કેસમાં જોવા મળે છે. તેથી, સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ (ચેરમેન, વાઈસ ચેરમેન અને સભ્યોના પગાર અને ભથ્થાં તથા સેવાની શરતો) નિયમો, ૧૯૮૫ નો નિયમ ૮ નીચે મુજબ છે:

૮. પેન્શન- (૧) ટ્રિબ્યુનલમાં અધ્યક્ષ, ઉપાધ્યક્ષ અથવા સભ્ય તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવેલી દરેક વ્યક્તિ પેન્શન મેળવવા હકદાર રહેશે, શરતે કે આવી કોઈ પેન્શન ચૂકવવાપાત્ર નહીં હોય-

(૧) જો તેણે બે વર્ષથી ઓછી સેવા બજાવી હોય; અથવા

(૨) જો તેને અધિનિયમની કલમ ૯ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ ટ્રિબ્યુનલના પદ પરથી દૂર કરવામાં આવ્યો હોય.

(૨) ઉપનિયમ (૧) હેઠળનું પેન્શન સેવાના દરેક પૂર્ણ થયેલા વર્ષ માટે વાર્ષિક સાતસો રૂપિયાના દરે ગણવામાં આવશે ૧[**] અને ટ્રિબ્યુનલમાં સેવાના વર્ષોની સંખ્યા ગમે તેટલી હોય તે છતાં, પેન્શનની મહત્તમ રકમ વાર્ષિક ત્રણ હજાર પાંચસો રૂપિયાથી વધુ ન થશે: પરંતું, આ નિયમ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર પેન્શનની કુલ રકમ સાથે, ટ્રિબ્યુનલમાં પદ ધારણ કરતી વખતે ઉપાડવામાં આવેલ અથવા ઉપાડવાનો હક ધરાવાતું કોઈપણ પેન્શન, જેમાં પેન્શનનો રૂપાંતરિત ભાગ પણ સમાવેશ થાય છે, (જો હોય તો) નો કુલ જથ્થો વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ માટે નિર્ધારિત પેન્શનની મહત્તમ રકમથી વધુ ન થવો જોઈએ. ૧. જિ.એસ.આર. ૪૧૭ (ઈ), તા. ૩૧.૩.૧૯૮૯ દ્વારા લોપ કરવામાં આવ્યું

૬૪. જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલ (ઉપરોક્ત) કેસમાં, આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયમૂર્તિશ્રીની ખંડપીઠે નિર્ધારિત કર્યું છે કે વડી અદાલતના ન્યાયાધીશને પેન્શન સંબંધિત લાભો ફક્ત વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તિશ્રી (સેવાની શરતો) અધિનિયમ, ૧૯૫૪ મુજબ જ પ્રાપ્ત થવા પાત્ર છે અને અન્યથા નહીં. પેન્શનની ગણતરીના હેતુસર, જો કોઈ વધારાની સેવા હોય, તો તેની એકત્ર ગણતરી કરવાનું વિચારાયેલું નથી. પ્રથમ સામાવાળાએ રજૂ કરેલી ગણતરીઓ પરથી

સ્પષ્ટ જણાય છે કે તે પેન્શનનો દાવો કરવા માટે, વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની પોતાની સેવા અને રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા એકત્ર ગણતો હતો, ભલે તે વડી અદાલતના ન્યાયમૂર્તિશ્રી માટે નિર્ધારિત પેન્શનની મહત્તમ મર્યાદાથી વધુ ન હોય. એ નોંધવું પણ સંબંધિત છે કે ગણતરી પત્રકમાં એવું જણાવાયું નથી કે પ્રસ્તાવિત પેન્શનનો કયો હિસ્સો રાજ્ય સરકાર દ્વારા ચૂકવવાનો હતો અને કયો હિસ્સો વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની સેવાઓ બદલ ચૂકવવાનો હતો. તેથી, આ હકીકતોના આધારે, જે પેન્શનનો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો તે સ્પષ્ટપણે મંજૂરપાત્ર નહોતો.

૬૪.૨ જસ્ટિસ પી. વેણુગોપાલ (ઉપરોક્ત) કેસમાં આ અદાલતે તેના ચુકાદાના પરિષદ ૨૬ માં એવું પ્રતિપાદિત કર્યું છે કે અનુસંગી રીતે સેવા આપતા ન્યાયાધીશને રાજ્ય પાસેથી પેન્શન મેળવવાનો હક છે કે કેમ તે પ્રશ્ન સંબંધિત કાયદા અથવા નિમણૂકની શરતો અને નિયમો પર નિર્ભર રહેશે, તે સાચું છે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, અમારી સમજ મુજબ હાલના કેસમાં કાયદા અને નિયમોની જોગવાઈઓ સ્પષ્ટ છે, અને તેથી નિયમોમાં વિશિષ્ટ જોગવાઈના અભાવે પ્રથમ સામાવાળા દ્વારા રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પેન્શનના દાવા અંગે અપીલકર્તાએ ઉઠાવેલા પ્રશ્નો માટે તેને દોષારોપિત કરી શકાય તેમ નહોતું.

૬૫. આ અદાલતના ઓરિસ્સા સ્ટેટ (પ્રિવેન્શન એન્ડ કન્ટ્રોલ ઑફ પોલ્યુશન) બોર્ડ (ઉપરોક્ત)ના ચુકાદા પર સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા મૂકાયેલ આધાર પણ ભૂલભર્યો છે. તે એવો મામલો હતો, જેમાં એર (પ્રિવેન્શન એન્ડ કન્ટ્રોલ ઑફ પોલ્યુશન) અધિનિયમ, ૧૯૮૧ની કલમ ૧૯ હેઠળ કોઈપણ વિસ્તારને વાયુ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ વિસ્તાર તરીકે જાહેર કરવાની સત્તા હતી. આ કાર્ય ઉક્ત બોર્ડ સાથે પરામર્શ કર્યા પછી રાજપત્રમાં જાહેરનામું બહાર પાડી કરવાનું હતું. હકીકતમાં, એવું કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં અભાવ હતો તે અધિનિયમના હેતુઓ અમલમાં મૂકવા માટે કલમ ૫૪ હેઠળ બનાવવાના નિયમોનો હતો, અને અન્ય બાબતો સાથે તેની ઉપકલમ (૨) હેઠળ એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે નિયમો દ્વારા તે રીત અંગે જોગવાઈ થઈ શકે જેના આધારે કોઈ વિસ્તાર અથવા વિસ્તારોને વાયુ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ વિસ્તાર તરીકે જાહેર કરી શકાય. સામાવાળા તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ ‘રીત નિર્ધારિત કરતા’ નિયમોના અભાવે, કલમ ૧૯ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામાંઓ અમાન્ય ગણાશે. આ અદાલતે આ દલીલ નામંજૂર કરી હતી. ‘નિર્ધારિત’ શબ્દપ્રયોગ અંગે આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો તે સંદર્ભમાં જ જોવાનાં રહેશે. આ જ સંદર્ભમાં ચુકાદાના પરિષ્કેદ ૧૩માં જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તે વધુ મહત્વનું છે. તે નીચે મુજબ છે:

૧૩. તેથી, જો નિયમોમાં પદ્ધતિ નિર્ધારિત કરવામાં આવી ન હોય, તો કોઈપણ પદ્ધતિ અનુસરવાની કોઈ ફરજ અથવા આવશ્યકતા રહેતી નથી, સિવાય કે

જોગવાઈ પોતે જે કંઈ નિર્ધારિત કરે તે, એટલે કે વર્તમાન કેસમાં કલમ ૧૯, જે પોતાની જાતે જ સંપૂર્ણ છે, ભલે કોઈ પદ્ધતિ નિર્ધારિત કરવામાં આવી ન હોય, જેમ થોડું પહેલાં દર્શાવ્યા મુજબ આ ભાગ “નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી પદ્ધતિમાં” કાઢી મૂકીને જોગવાઈ વાંચવાની થાય. માત્ર નિયમોના અભાવથી રાજ્ય તેની આ સત્તાથી વંચિત થતું નથી કે તે સત્તાવાર રાજપત્રમાં કોઈ વિસ્તારને વાયુ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ વિસ્તાર તરીકે જાહેર કરતી સૂચના પ્રસિદ્ધ કરી શકે. પરંતુ, જો પદ્ધતિ નિર્ધારિત કરતાં નિયમો ઘડવામાં આવ્યા હોય, તો નિઃસંદેહ, એવી જાહેરાત એવા નિયમો અનુસાર જ હોવી જોઈએ.

આથી, ઓડિશા પ્રકરણમાં પ્રદૂષણ નિયંત્રણ વિસ્તાર સંબંધિત મૂળભૂત જાહેરનામું અધિનિયમની કલમ ૧૯ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને અધિસૂચના બહાર પાડવાની પ્રક્રિયાનું અનુસરણ કરીને કરવામાં આવ્યું હતું, અને તેથી તે નિર્ણય પોતાના સ્વરૂપે પૂર્ણ અને માન્ય હતો. પદ્ધતિ નિર્ધારિત કરતાં નિયમો સર્વથા ઘડવામાં જ આવ્યા નહોતા, અને તેથી તેમનું પાલન ન થવાથી તે અધિસૂચના અવૈધ બનતી નથી. વર્તમાન પ્રકરણમાં, નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે. તેઓ સેવાની શરતો અને નિયમો સંબંધિત મૂળભૂત જોગવાઈઓ નિર્ધારિત કરે છે, અને તેમાં પેન્શનનો સમાવેશ થતો નથી. આ બંને પ્રકરણોમાં પરિસ્થિતિ સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે.

૬૬. સંત રામ શર્મા (ઉપરોક્ત) ભારતીય પોલીસ સેવા માં પસંદગી ગ્રેડના પદો પર લાયકાતના આધારે બઢતી અંગેનો એક મામલો હતો. તે હેતુ માટેના વૈધાનિક નિયમો ઘડવામાં આવ્યા નહોતા, અને એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે તે સંબંધમાં નિયમો બનાવ્યા વગર નિયુક્તિઓ કરવા અને સેવા શરતો નક્કી કરવાની સત્તા કાર્યપાલક સરકાર પાસે છે એવું માનવામાં આવી શકે નહીં. તેમ છતાં, માત્ર જ્યેષ્ઠતાના આધારે નહીં પરંતુ લાયકાતના આધારે બઢતી આપવાની નિયમ સમાન સરહદે પહોંચેલી દીર્ઘ પ્રશાસનિક પ્રથા અસ્તિત્વમાં હતી, અને અપીલકર્તાને પણ પસંદગી માટે વિચારવામાં આવ્યો હતો. આ પરિસ્થિતિમાં આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે પસંદગી ગ્રેડના પદો પર બઢતીને નિયંત્રિત કરતા વૈધાનિક નિયમો ઘડાય ત્યાં સુધી સરકાર અનુસરવાના સિદ્ધાંતો અંગે પ્રશાસનિક સૂચનાઓ આપી શકે નહીં એવું કહેવું યોગ્ય નહીં ગણાય. અદાલતે પરિષદ ૯ ના અંતે નીચે મુજબ અવલોકન કરીને તે દલીલ નામંજૂર કરી:

દીર્ઘકાળથી ચાલતી વહીવટી પ્રથાના ભાગરૂપે ભારતીય પોલીસ સેવામાં પસંદગી કક્ષાના પદો પર બઢતી લાયકાતના આધારે આપવામાં આવતી રહી છે અને ઉમેદવારોની લાયકાત અન્યથા સમાન હોય ત્યારે જ જ્યેષ્ઠતાનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, અને શ્રી એન.સી. ચેટર્જીનો આ દલીલ અમે સ્વીકારી શકતા નથી કે આ પ્રક્રિયા કોઈપણ રીતે સંવિધાનના કલમો ૧૪ અને ૧૬ હેઠળની ખાતરીનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

આથી, જ્યારે નિયમો તે માટે જોગવાઈ કરતા નથી ત્યારે આ ચુકાદાને વધારાની અનુદાનની પરવાનગી આપતો ચુકાદો તરીકે વાંચી શકાય નહીં.

૬૭. લલિત મોહન દેબ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, : ૧૯૭૩ (૩) એસ.સી.સી. ૮૬૨ અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. સેન્ટ્રલ ઇલેક્ટ્રિકલ એન્ડ મિકેનિકલ એન્જિનિયરિંગ સર્વિસ (સી.ઈ. અને એમ.ઈ.એસ.) ગ્રુપ 'એ' (ડાયરેક્ટ રિફ્રૂટ્સ) એસોસિએશન, સી.પી.ડબલ્યુ.ડી. અને અન્ય, : ૨૦૦૮ (૧) એસ.સી.સી. ૩૫૪ માં આ અદાલતના નિર્ણયો પણ એ જ અર્થના છે, એટલે કે કાર્યપાલક સૂચનાઓ નિયમોને અનુરૂપ હોવી જોઈએ અને તેનાથી અસંગત ન હોવી જોઈએ. હાલના કેસમાં નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે. આ નિયમોના અભાવનો કેસ નથી. આ એવો કેસ છે જેમાં સંબંધિત નિયમોમાં પેન્શનની કોઈ સંકલ્પના જ નથી. પ્રશ્ન એ છે કે શું આવી જોગવાઈ કોઈ વ્યક્તિના હિતાર્થે કાર્યપાલક આદેશ દ્વારા દાખલ કરી શકાય. વર્તમાન કેસમાં અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) સાથે વાંચવાની કલમ ૩૦(૨) ના હેતુસર નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે. નિયમોમાં કોઈ પેન્શનની જોગવાઈ નથી, અને જો તેમાં આવી જોગવાઈ ન હોય, તો તેની સંકલ્પના તથા તેના હેઠળની બાધ્યતા કાર્યપાલક આદેશ દ્વારા દાખલ કરી શકાય નહીં. એ નોંધવું પણ અત્યંત પ્રાસંગિક છે કે ઓક્સફોર્ડ ડિક્શનરીમાં 'પ્રિસ્કાઇબ' ક્રિયાપદની વ્યાખ્યા અન્ય અર્થો સાથે આ પ્રમાણે કરવામાં આવી છે: અધિકૃત રીતે એવું જણાવવું કે કોઈ

બાબત કોઈ ચોક્કસ રીતથી કરવામાં આવવી જોઈએ. જ્યારે કલમ ૧૬(૨) એ નિર્ધારિત કરે છે કે સેવાની શરતો અને નિયમો તેવા હશે જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે, ત્યારે તેમાં અધિકૃતતાનો એક તત્વ રહેલો છે અને કોઈ ચોક્કસ રીતથી કાર્ય કરવાની આવશ્યકતા પણ રહેલી છે.

૬૮. અધિનિયમની કલમ ૩૧ની જોગવાઈને આ દૃષ્ટિકોણથી જોવી જરૂરી છે. તેમાં નિયમો અને નિયમાવલીઓને સંસદના પ્રત્યેક ગૃહ તથા રાજ્ય વિધાનમંડળ સમક્ષ મૂકવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. પ્રથમ સામાવાળાએ હરિયાણા રાજ્ય વિ. એમ/એસ એટલસ સાઈકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. : ૧૯૭૯ (૨) એસ.સી.સી. ૧૯૬ માં આ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખીને રજૂ કર્યું કે સમક્ષ મૂકવાની પ્રક્રિયા ફરજિયાત નહોતી પરંતુ નિર્દેશાત્મક જોગવાઈ હતી. વર્તમાન કેસમાં, આ જોગવાઈ માત્ર નિર્દેશાત્મક છે એવું કહેવું મુશ્કેલ છે. પરંતુ કોઈ પણ સ્થિતિમાં, કલમ ૩૧ જે સૂચવે છે તે એ છે કે સંઘની સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળને નિયમો વિશે માહિતગાર રાખવાના છે. તેનું કારણ એ છે કે તેનો સંબંધ જાહેર નાણાં અને અધિનિયમ હેઠળની સત્તાઓના કાર્યસંચાલન સાથે છે. આ એક કલ્યાણકારી અધિનિયમ છે અને એવું કહી શકાય નહીં કે આ જોગવાઈઓ એવી છે કે જેને અવગણવામાં આવી શકે. આ વાત માત્ર એટલું ઉદ્દેશિત કરે છે કે કાર્ય કાયદાની ચારે દીવાલોની અંદર જ થવું જોઈએ, અને કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ તેની બહાર કાર્ય કરવા માટે થઈ શકે નહીં.

૬૯. અમે એ બાબત અવગણી શકતા નથી કે અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને નિયમોને જેમ છે તેમ જ વાંચવાના હોય છે. જસ્ટિસ જી.પી. સિંહે પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ સ્ટેટ્યુટરી ઇન્ટરપ્રિટેશન (૧૩મી આવૃત્તિ, અધ્યાય ૨ પાનું ૬૪) માં જણાવ્યું છે તેમ, વિધાનમંડળનો આશય મુખ્યત્વે ઉપયોગમાં લેવાયેલી ભાષામાંથી જ આંકવાનો હોય છે, જેનો અર્થ એ થાય છે કે શું કહેવામાં આવ્યું છે તેની સાથે સાથે શું કહેવામાં આવ્યું નથી તેના પર પણ ધ્યાન આપવું જોઈએ. [કોર્ડ વિ. સ્પૂનર ૪ મૂ ઇન્ડ. એપ. ૧૭૯ અને નલિનાખ્યા વિ. શ્યામ સુંદર : એ.આઈ.આર. ૧૯૫૩ એસ.સી. ૧૪૮ પરિછેદ ૯, જેમાં કોર્ડ વિ. સ્પૂનરને અનુમોદન સાથે ઉદ્ધૃત કરવામાં આવ્યો છે, તે પણ જુઓ.] અમે સ્ટેટ ઓફ કેરળ વિ. કે. પ્રસાદ, ૨૦૦૭ (૭) એસ.સી.સી. ૧૪૦ ના પરિછેદ ૧૦ માં આ અદાલતના નીચે મુજબના અવલોકનોનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકીએ:

... આ બાબત પર વિશેષ ભાર મૂકવાની બહુ જરૂર નથી કે નિયમોનો હેતુ કડકપણે પાલન અને અમલ માટે જ હોય છે અને તેમનું સૂક્ષ્મતાપૂર્વક પાલન તથા અમલીકરણ કરવું જ પડે. કોઈપણ નિયમનો ત્યાગ અથવા તો શિથિલતા, જો સુધી આવી સત્તા નિયમોમાં અસ્તિત્વમાં ન હોય, ભેદભાવ, મનમાની અને પક્ષપાત માટે અવકાશ ઊભો કરવા માટે નિશ્ચિતપણે કારણ બને છે, જે કાયદાના શાસન અને અમારા બંધારણીય મૂલ્યોને સંપૂર્ણપણે વિરોધી છે. એ તો સ્વયંસ્પષ્ટ છે કે કાર્યપાલક આદેશ પણ નિયમો સાથે કડક સુસંગતતામાં જ

કરવામાં આવવો આવશ્યક છે. તેથી, જ્યારે કોઈ કાર્યપાલક આદેશને પડકારવામાં આવે, ત્યારે ન્યાયિક પુનર્વિલોકનની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે અદાલતે એ જોવું આવશ્યક બને છે કે સરકારે આવા નિયમોથી વિમુખતા દર્શાવી છે કે નહીં અને જો દર્શાવી હોય, તો સરકારની કાર્યવાહી રદ થવા પાત્ર બને છે.

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૭૦. પ્રથમ સામાવાળા નિઃસંદેહ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની પોતાની સેવાકાલ માટે પેન્શન મેળવવા હકદાર હતા. પ્રશ્ન રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની સેવા માટે પેન્શન ચૂકવપાત્રતા અંગેનો છે. આ જાહેર નાણાંને સંબંધિત બાબત છે, અને જ્યારે નિયમોમાં તેવું જોગવાઈ કરાયેલ નથી ત્યારે રાજ્ય સરકારના પ્રસંગે એવો અનુદાન આપી શકાય નહીં. વર્તમાન કેસમાં પેન્શનને મંજૂરી આપતો આદેશ ન તો પાત્રતા માટે કોઈ અવધિ નિર્ધારિત કરે છે અને ન તો પેન્શન કયા દરે ચૂકવવાની છે તે દર્શાવે છે. આ તો તે હકીકતથી ભિન્ન છે કે, જેમ પ્રથમ સામાવાળાએ રજૂ કરેલી ગણતરી પત્રક પરથી જણાય છે, રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની તેમની અનુવર્તી સેવાકાળને વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકેની તેમની સેવાકાળ સાથે જોડવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો, જે અનુમત્ય નથી. કોઈ વ્યક્તિના લાભ માટેનો એવો આદેશ માન્ય ગણાવી શકાય તેમ નથી. કાર્યપાલક સત્તાનો ઉપયોગ કરીને આવો કોઈ અપવાદ કરવામાં આવે તો તે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘનરૂપ ગણાશે.

૭૧. પરિસ્થિતિઓમાં આ અપીલ મંજૂર થવા પાત્ર છે અને વડી અદાલતે આપેલો આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવો જરૂરી છે. તદનુસાર, આ દીવાની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે, વડી અદાલતનો તારીખ ૮.૨.૨૦૦૫નો રિટ અરજી નં. ૧૩૩૦૨/૨૦૦૪ માં આપેલો ચુકાદો અને આદેશ અત્રે રદ કરવામાં આવે છે, પ્રથમ સામાવાળાએ દાખલ કરેલી ઉક્ત રિટ અરજી ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ કર્યા વિના નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૭૨. શ્રી અમરેન્દ્ર શરણ, સામાવાળા નં. ૧ તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે જો આ અદાલત સામાવાળા નં. ૧ના પક્ષમાં ઠરાવ કરવા ઈચ્છુક ન હોય, તો અત્યાર સુધી કરવામાં આવેલી ચુકવણીની વસૂલાત કરવી જોઈએ નહીં. તેમણે યોગેશ્વર પ્રસાદ વિ. નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ એજ્યુકેશન પ્લાનિંગ એન્ડ એડમન., ૨૦૧૦ (૧૪) એસ.સી.સી. ૩૨૩ના કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદા પર નિર્ભરતા મૂકી, જેમાં આ અદાલતે તે કેસના તથ્યોમાં ઠરાવ્યું હતું કે ઉચ્ચ વેતનધોરણોની મંજૂરીથી કરવામાં આવેલી ચુકવણીની વસૂલાત કરવી નહીં, જો સુધી તે ભ્રામક રજૂઆત અથવા છેતરપિંડીનો કેસ ન હોય. આ ચુકાદામાં આગળ સાહેબ રામ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, ૧૯૯૫ સપ્લી. (૧) એસ.સી.સી. ૧૮ના અગાઉના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. તે બાબતમાં અપીલકર્તા સુધારેલ વેતનધોરણ મુજબના વેતન માટે પાત્ર નથી એમ માનવામાં આવ્યો

હતો. તેમ છતાં, સંબંધિત સત્તાધિકારીએ સંબંધિત આદેશનું ખોટું અર્થઘટન કરવાને કારણે અને કર્મચારી દ્વારા કોઈ ભ્રામક રજૂઆતના કારણે નહીં, તેને ઉચ્ચ વેતનધોરણ આપવામાં આવ્યું હોવાથી, આદેશની તારીખ સુધી ચૂકવાયેલી રકમની વસૂલાત ન કરવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે આ અપીલ સ્વીકારવામાં આવી હતી, ત્યારે અપીલકર્તાએ માગેલી સ્થગિતી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી, પરંતુ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે વડી અદાલતના ચુકાદાને અનુસરી અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી ચુકવણી અપીલના નિર્ણયને આધીન રહેશે. શ્રી મરિયારપુથમ, અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આ અપીલ મૂળભૂત રીતે સંકળાયેલા સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને દલીલાતી છે. તેને ધ્યાનમાં લેતા, ભલે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે, તેમ છતાં પ્રથમ સામાવાળાને રાજ્ય આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૨ના અંત સુધી ચૂકવાયેલ વધારાનું પેન્શન તેની પાસેથી વસૂલવામાં આવશે નહીં. જો કે, માર્ચ, ૨૦૧૨થી આગળ પ્રથમ સામાવાળા માત્ર વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે તેણે બજાવેલી સેવાઓ માટેનું પેન્શન મેળવવાનો હકદાર રહેશે. આદેશ

૭૩. આજ રોજ આ અપીલમાં અમારાં દ્વારા ઉચ્ચારાયેલા અલગ-અલગ ચુકાદાઓ અનુસાર મતભેદ હોવાને કારણે, રજિસ્ટ્રીને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે તે આ અપીલ યોગ્ય ખંડપીઠને સોંપવામાં આવે તે માટે કાગળો માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ મૂકે.

*The translation of this judgment has been provided by
M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.